

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ**

**УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ САНАЦІЄЮ
ТА АНТИКРИЗОВА ФІНАНСОВА ДІАГНОСТИКА**

**Робоча програма
для студентів спеціальності 072 "Фінанси,
банківська справа та страхування"
другого (магістерського) рівня**

**Харків
ХНЕУ ім. С. Кузнеця
2018**

УДК 005.334.4(07.034)

У67

Укладачі: М. М. Берест
О. П. Полтініна

Затверджено на засіданні кафедри фінансів.
Протокол № 1 від 29.08.2017 р.

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Управління фінансовою санацією та антикризова фінансова
У67 діагностика [Електронний ресурс] : робоча програма для студентів спеціальності 072 "Фінанси, банківська справа та страхування" другого (магістерського) рівня / уклад. М. М. Берест, О. П. Полтініна. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2018. – 57 с.

Подано опис навчальної дисципліни, розкрито її зміст за модулями й темами. Вміщено плани лекцій, практичних, лабораторних та семінарських занять, матеріали для закріплення знань (завдання для самостійної роботи, контрольні запитання), критерії оцінювання знань студентів, професійні компетентності, якими має володіти студент після вивчення дисципліни.

Рекомендовано для студентів спеціальності 072 "Фінанси, банківська справа та страхування" другого (магістерського) рівня.

УДК 005.334.4(07.034)

© Харківський національний економічний
університет імені Семена Кузнеця, 2018

Вступ

Сучасне економічне становище в Україні характеризується наявністю кризових явищ різної глибини та ступеня складності. Падіння основних макроекономічних показників, скорочення обсягу інвестицій в економіці, девальвація національної валюти та інші вияви кризи на макрорівні супроводжуються падінням прибутковості суб'єктів господарювання, зростанням кількості неплатоспроможних та збиткових підприємств, а також іншими виявами кризових явищ.

Кризові процеси періодично стосуються практично всіх економік світу або окремих їхніх секторів. Однак економічній науці так і не вдалося теоретично і практично вирішити проблему раннього розпізнавання зародження та розвитку кризових процесів в економіці. Підтвердженням цьому є світова фінансова криза 2008 – 2009 рр. За невеликим винятком, ні вчені, ні аналітики, ні практики не змогли на ранній стадії розпізнати наступ повномасштабної світової фінансової кризи. Особливо гостро світова фінансова криза вплинула на економіку України, ВВП якої 2009 р. знизився на 14,8 %. Проблема криз у світовій економіці загалом і економіках окремих країн тісно пов'язано із проблемою циклічного розвитку економічних систем різного рівня, оскільки криза є тільки однією з його стадій.

Традиційно інструментом державного регулювання функціонування збиткових і фінансово неспроможних підприємств є інститут банкрутства. Водночас механізм банкрутства в Україні ще є недосконалим і потребує глибокого та ретельного дослідження. Однак слід підкреслити, що основою підходу до вирішення проблеми наявності збиткових підприємств в українській економіці й у ході цього найбільш актуальним завданням сьогодення є не їхнє збанкрутування, а саме відновлення платоспроможності, виведення підприємств, що перебувають у стані кризи, спочатку на беззбитковий, а потім і на прибутковий рівень діяльності. Це потребує застосування до таких суб'єктів господарювання спеціальних методів та інструментів антикризового фінансового управління, реалізація яких дозволяє спрямувати їх на шлях фінансового оздоровлення.

Програму вивчення навчальної дисципліни "Управління фінансовою санацією та антикризова фінансова діагностика" складено, відповідно до освітньо-професійної програми підготовки магістрів спеціальності 072 "Фінанси, банківська справа та страхування".

1. Опис навчальної дисципліни

Назви показників	Галузь знань, спеціальність, освітній рівень	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів – 5	Галузь знань 07 "Управління та адміністрування"	За вибором
Змістових модулів – 2	Спеціальність 072 "Фінанси, банківська справа та страхування"	Рік підготовки
Загальна кількість годин – 150		1М
Тижневих годин: аудиторних – 2,5; самостійної роботи студента – 6,9	Освітній рівень: другий (магістерський)	Семестр
		1-й
		Лекції
		16 год
		Практичні, семінарські
		8 год
		Лабораторні
		16 год
Самостійна робота		
110 год		
Вид контролю		
Іспит		

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної й індивідуальної роботи становить 36 %.

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни "Управління фінансовою санацією та антикризова фінансова діагностика" є формування у студентів системи фундаментальних знань, умінь та компетентностей з управління процесами фінансового оздоровлення підприємства та виявлення ознак кризи на макро- і мезоекономічному рівнях, а також щодо засобів, механізмів та інструментарію виведення суб'єктів господарювання зі стану фінансової кризи.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни "Управління фінансовою санацією та антикризова фінансова діагностика" є:

формування комплексного уявлення про сутність кризових явищ в економіці держави, засвоєння основних принципів побудови системи раннього розпізнавання кризи;

оволодіння навичками в самостійній діагностиці дисбалансів в економіці держави;

розроблення системи раннього розпізнавання, зародження й розвитку патологічних кризових процесів в економіці держави;

оволодіння понятійним апаратом антикризового та санаційного управління;

формування здатності розуміти та визначати фактори, що призвели до виникнення кризових явищ на підприємстві;

формування здатності до розуміння та використання методів контролінгу у процесі санації;

формування навичок у розрахунку ймовірності банкрутства підприємства з використанням моделей прогнозування;

формування здатності до визначення обсягу потреби в капіталі та джерел його фінансування;

формування здатності до визначення оптимальної структури капіталу з використанням правил фінансування;

розуміння змісту та сутності поняття "санація балансу";

формування здатності до проведення санації балансу підприємства та визначення обсягу санаційного прибутку;

формування практичних навичок у використанні законодавчої бази щодо банкрутства у процесі санації підприємства;

здобуття студентами знань та набуття практичних навичок в організації та здійсненні аналітичної діяльності у сфері фінансових відносин суб'єктів господарювання.

Об'єктом навчальної дисципліни є дисбаланси та патологічні процеси в економіці держави, а також підприємство, що перебуває у кризовому стані та процеси, пов'язані з його фінансовим оздоровленням.

Предметом навчальної дисципліни є фінансові відносини, що виникають у ході антикризової діагностики та управління, санації, реорганізації, банкрутства та ліквідації суб'єктів господарювання.

Міждисциплінарні зв'язки. Для засвоєння навчальної дисципліни студентам необхідні попередні знання та вміння, набуті під час опанування таких навчальних дисциплін: "Фінанси підприємств", "Фінансовий аналіз", "Фінансова діяльність суб'єктів підприємництва", "Оцінка вартості бізнесу" циклу підготовки освітнього ступеня "бакалавр" та у взаємодії з навчальними дисциплінами "Менеджмент", "Економіка підприємства", "Бухгалтерський облік", "Макроекономіка", "Економетрика". Своєю чергою,

вона є підґрунтям для вивчення інших навчальних дисциплін магістерської програми.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти мають:

знати:

зміст, форми та методи антикризового управління;

основні прийоми аналізу антикризової фінансової діагностики;

методики аналізу фінансового стану галузей промисловості;

сутність і зміст економічних категорій "санація", "фінансова санація" та "банкрутство";

види та стадії розвитку банкрутства на підприємстві;

зміст і структуру внутрішніх джерел фінансування санаційних заходів на підприємстві;

зміст і структуру зовнішніх джерел фінансування санаційних заходів;

зміст і сутність поняття "санація балансу";

зміст і види реструктуризаційних процесів на підприємстві;

зміст, форми та методи державної підтримки санації;

уміти:

визначати фактори, що призвели до виникнення кризових явищ у державі та на підприємствах;

здійснювати ранню діагностику та розпізнавання зародження й розвитку кризових процесів в економіці;

працювати над даними економічної та фінансової інформації для надання загальної оцінки стану економіки держави, динаміки її розвитку;

виявляти фактори, що впливають на формування економічних показників і взаємозв'язок між ними;

розуміти та визначати фактори, що призвели до виникнення кризових явищ на підприємстві;

формувати інформаційне забезпечення санаційного контролінгу;

розуміти та використовувати методи санаційного контролінгу;

визначати стратегічний напрям санації;

використовувати методи та інструменти санаційного аудиту;

визначати обсяг потреби в капіталі та джерела його фінансування;

визначати оптимальну структуру капіталу з використанням правил фінансування;

визначати обсяг і джерела залучених фінансових ресурсів для проведення санації;

проводити санацію балансу підприємства;

складати план санації, знати зміст окремих його розділів;

обирати форми реструктуризації підприємства;
 складати передавальний та розподільний баланси;
 визначати передумови фіктивного та навмисного банкрутства;
 використовувати законодавчу базу щодо банкрутства у процесі санації підприємства.

На вивчення навчальної дисципліни відведено 150 год, 5 кредитів ЄКТС.

Компетентності, що формують під час вивчення навчальної дисципліни "Управління фінансовою санацією та антикризова фінансова діагностика", наведено в табл. 2.1.

Таблиця 2.1

**Професійні компетентності, яких набувають студенти
 в результаті вивчення навчальної дисципліни**

Коди компетентностей	Назви компетентностей	Складові компетентностей
1	2	3
УФСАФД* 1	Здатність розуміти та діагностувати причини виникнення фінансової кризи на підприємстві	Уміння розуміти та визначати фактори, що призвели до виникнення кризових явищ на підприємстві
		Уміння формувати інформаційне забезпечення санаційного контролінгу
		Уміння розуміти та використовувати методи санаційного контролінгу
УФСАФД 2	Здатність ухвалювати рішення щодо доцільності проведення фінансової санації підприємства	Уміння формувати стратегічний напрям санації
		Оцінювання санаційної спроможності
		Уміння розуміти та використовувати методи та інструменти санаційного аудиту
		Формування пояснювальної записки до санаційного аудиту
УФСАФД 3	Володіння навичками у виявленні та використанні внутрішніх і залученні зовнішніх фінансових джерел для проведення санації	Уміння визначати обсяг потреби в капіталі та джерела його фінансування
		Уміння визначати оптимальну структуру капіталу з використанням правил фінансування
		Розуміння змісту та структури внутрішніх джерел фінансування санаційних заходів на підприємстві
		Розуміння змісту та структури зовнішніх джерел фінансування санаційних заходів

1	2	3
		Уміння визначати обсяг та джерела залучених фінансових ресурсів для проведення санації
УФСАФД 4	Здатність до складання плану санації та фінансової звітності у процесі її проведення	Розуміння змісту та сутності поняття "санація балансу"
		Уміння проводити санацію балансу підприємства
		Уміння складати план санації, розуміння його структури та змісту окремих розділів
УФСАФД 5	Здатність до проведення реструктуризації суб'єкта господарювання, що функціонує у стані кризи	Розуміння змісту та видів реструктуризаційних процесів на підприємстві
		Уміння вибирати форми реструктуризації
		Уміння складати передавальний і розподільний баланси
УФСАФД 6	Володіння знаннями правових аспектів банкрутства та санації підприємств та навичками у їхньому застосуванні	Розуміння сутності, функцій та завдань інституту банкрутства в економіці
		Знання законодавчих вимог і послідовності реалізації процедур санації, мирової угоди, розпорядження майном та ліквідації підприємства
		Знання форм, методів та інструментів державної фінансової підтримки санації підприємств
УФСАФД 7	Здатність до комплексного оцінювання та систематизації причин, ознак та виявів кризових процесів в економіці	Здатність до розуміння змісту, форм та методів антикризової фінансової діагностики
		Здатність до діагностування зародження та розвитку кризових процесів в економіці
УФСАФД 8	Здатність до діагностування кризових явищ у різних галузях економіки на основі аналізу кількісних та якісних показників	Здатність до проведення діагностики стану реального сектору економіки країни
		Здатність до визначення поняття "дисбаланс", "диспропорція" та "пузир" в економіці та класифікування їхніх видів
УФСАФД 9	Здатність до практичного застосування сучасних інформаційних систем для розпізнавання зародження й розвитку патологічних кризових процесів	Здатність до раннього розпізнавання зародження й розвитку патологічних кризових процесів у реальному секторі економіки країни
		Здатність до застосування сучасних методів і моделей для розроблення сценаріїв розвитку патологічних кризових процесів

* УФСАФД – Управління фінансовою санацією та антикризова фінансова діагностика.

Структуру складових професійних компетентностей та їхнє формування, відповідно до Національної рамки кваліфікацій України, наведено в додатку А.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1

Антикризова фінансова діагностика

Тема 1. Предмет, об'єкт і завдання антикризової фінансової діагностики

1.1. Антикризова фінансова діагностика в системі державного управління.

Місце антикризової фінансової діагностики в системі державного управління. Значення антикризової фінансової діагностики в управлінні державними фінансами, фінансами підприємств й організацій як методу обґрунтування управлінських рішень, виявлення резервів, оцінювання економічної ефективності господарювання. Сфера застосування антикризової фінансової діагностики.

1.2. Наукова складова частина антикризової фінансової діагностики.

Предмет антикризової фінансової діагностики. Об'єкт антикризової фінансової діагностики. Теоретико-методологічні підходи з раннього виявлення зародження й розвитку кризових процесів у реальному секторі економіки України. Сутність антикризової фінансової діагностики як елементу управлінської діяльності, що передуює ухваленню рішень, їхньому обґрунтуванню на основі інформації, що надходить.

1.3. Завдання антикризової фінансової діагностики.

Зміст і завдання антикризової фінансової діагностики на різних стадіях циклічного розвитку економіки.

Тема 2. Теорія зародження й розвитку кризових процесів у світовій економіці

2.1. Циклічна фінансова криза.

Технічний підхід до виявлення фінансової кризи. Теорія економічних циклів. Хвильова теорія Елліота. Короткострокові, довгострокові

та середньострокові економічні цикли. Цикли К. Жугляра. Кейнсіанська теорія ділового циклу. Теорія раціональних очікувань. Теорія реального ділового циклу. Парадигмальна теорія Т. Куна.

2.2. Специфічні фінансові кризи.

Класифікація кризових явищ. Сутність та зміст фінансових криз. Економічна криза. Грошово-кредитна криза. Боргова криза. Біржова криза. Валютна криза. Банківська криза. Фінансова криза.

2.3. Історія світових фінансових потрясінь.

Фінансові кризи до та впродовж ери золотомонетного стандарту. Фінансові кризи у міжвоєнний період. Фінансові кризи у період дії Бреттон-Вудської системи. Фінансові кризи під час Ямайської системи. Фінансові кризи ХХІ століття.

Тема 3. Методи діагностики стану реального сектору економіки країни

3.1. Основні джерела інформації та методи діагностики.

Застосування методів і прийомів на етапах аналітичного вивчення в різних видах аналізу. Класифікація економіко-логічних прийомів і галузь їхнього застосування. Прийом порівняння, його застосування в аналізі міжгалузевого балансу. Бази порівняння. Забезпечення порівнянності показників. Моделювання. Види моделей, використання. Балансовий метод. Використання балансових зв'язків для визначення величини невідомих показників і факторів. Прийом групування. Його використання для виявлення взаємозв'язку групованих ознак і результативних показників, вивчення тенденцій розвитку досліджуваного явища та виявлення найбільш значущих причин його зміни. Графічні методи. Економіко-математичні методи, їхня класифікація.

3.2. Ідентифікація провідних видів економічної діяльності.

Вплив внутрішніх і зовнішніх факторів на динаміку, темпи зростання та приросту ВВП за рахунок їхньої масштабності й динамічності. Визначення внеску внутрішнього і зовнішнього ринків на динаміку виробництва продукції та послуг. Ідентифікація видів економічної діяльності, що впливають на динаміку місткості внутрішнього ринку. Визначення внеску вітчизняної продукції й послуг та імпорту на динаміку місткості внутрішнього ринку. Оцінювання впливу видів економічної діяльності на приріст виробництва продукції та послуг у країні через коефіцієнт прямих витрат.

Ідентифікація видів економічної діяльності, що впливають на динаміку імпорту продукції та послуг. Ідентифікація видів економічної діяльності, що визначають дефіцит (профіцит) торговельного балансу. Ідентифікація видів економічної діяльності, що впливають на динаміку експорту продукції та послуг.

3.3. Підходи до раннього розпізнавання зародження й розвитку кризових процесів в економіці.

Визначення впливу зростання цін на експортну й імпорتنу продукцію та послуги на дефіцит (профіцит) торговельного балансу. Оцінювання впливу технологічності експортованої й імпортованої продукції та послуг на дефіцит (профіцит) торговельного балансу. Класифікація методів і прийомів аналізу: економіко-логічні, економіко-математичні, евристичні, спеціальні, якісний аналіз, логіт- і пробіт-моделювання, сигнальний підхід. Узагальнення результатів аналізу. Поняття про резерви, їхнє виявлення, класифікація. Основні принципи пошуку резервів. Системний або комплексний аналіз. Сутність системного підходу. Взаємозв'язки та взаємозалежності окремих показників. Стратегічний аналіз. Передбачення та визначення наслідків стратегічних рішень.

Тема 4. Поняття "дисбаланс", "диспропорція" і "пузир" в економіці та класифікація їхніх видів

4.1. Сутність понять "дисбаланс" і "диспропорції" в економіці та їхня класифікація.

Проблема глобальних дисбалансів, що стосується найбільших світових економік: США, Китаю, Японії та ЄС. Показники платіжних балансів країн світу. Глобальний дисбаланс дефіциту торговельного балансу. Аналіз епізодів тривалих великих дисбалансів рахунка поточних операцій в окремих країнах світу, згідно з переліком МВФ. Розподіл країн світу за кластерами, залежно від зміни ВВП і сальдо рахунка поточних операцій. Розподіл груп країн світу за дефіцитом (профіцитом) сальдо рахунка поточних операцій. Дисбаланс заощаджень та інвестицій. Сутність поняття "дисбаланс" в економіці. Зовнішні та внутрішні дисбаланси та їхні порогові значення. Основні визначення сутності поняття "диспропорції". Диспропорції за рівнями економіки. Диспропорції попиту. Диспропорції пропозиції. Диспропорції цінові. Диспропорції інвестиційної достатності. Диспропорції боргового навантаження. Диспропорції платоспроможності.

4.2. Формування "пузирів" у реальному секторі економіці, їхня класифікація та ідентифікація.

Теорії виникнення "пузирів" в економіці. Найбільші фінансові "пузирі", які спостерігали у світовій економіці XVII – XX ст. Історія спекулятивних ексцесів. Фінансовий "пузир". Мильний "пузир". Спекулятивний "пузир". Ціновий "пузир". Іпотечний "пузир". Фондовий "пузир". Вплив "пузирів" на економіку. Основні стадії розвитку "пузиря". Трактатування сутності поняття "пузир" щодо реального сектору економіки. Класифікація видів "пузирів" в економіці. Причини виникнення "пузирів". Недоліки та переваги "пузирів" в економіці. Життєвий цикл "пузиря" в економіці. Модель формування "пузирів" у реальному секторі економіки країни.

Тема 5. Побудова системи раннього розпізнавання зародження й розвитку патологічних кризових процесів у реальному секторі економіки країни

5.1. Проблема практики раннього розпізнавання кризових процесів у реальному секторі економіки країн світу й України.

Класифікація підходів до раннього розпізнавання кризових процесів в економіці та її реальному секторі. Розрахунок інтегральної оцінки ризиків як результат оцінювання ймовірності реалізації явища та його впливу на економіку України. Показники обстеження підприємств за класифікаційними ознаками. Основні економіко-математичні моделі, які використовують під час прогнозування показників соціально-економічного розвитку країни. Індикатори циклів за методикою НБЕІ США. Аналіз прогнозних оцінок і фактичних результатів соціально-економічного розвитку країн світу.

5.2. Методичний підхід до побудови системи раннього розпізнавання зародження та розвитку патологічних кризових процесів у реальному секторі економіки країни.

Порівняльний аналіз наявних підходів до раннього розпізнавання кризових процесів в економіці. Підходи, що використовують у теорії та практиці для раннього розпізнавання кризових процесів в економіці. Якісний аналіз. Використання регресійних логіт- і пробіт-моделей. Сигнальний підхід. Вибір випереджальних індикаторів. Критерій Стьюдента. Критерій Фішера. Непараметричний критерій Вілкоксона. Побудова багатофакторної регресійної моделі. Логістична функція розподілу в logit-моделях. Модель із цензурованими даними (tobit-модель). Оцінювання моделі на панельних даних. Системи раннього розпізнавання на основі сигнального підходу. Розподіл сигналів про кризу. Методика розрахунку

індикаторів, що характеризують дисбаланси та диспропорції в окремих видах економічної діяльності реального сектору економіки країни. Методика розрахунку показників, що характеризують розвиток "пузирів" в окремих видах економічної діяльності реального сектору економіки країни. Формування шкали для визначення стадії розвитку окремих видів економічної діяльності реального сектору економіки країни під впливом патологічних процесів. Структурно-логічна модель діагностики стану й розвитку патологічних процесів в окремих видах економічної діяльності реального сектору економіки країни. Когнітивна модель взаємозв'язку дисбалансів, диспропорцій і "пузирів" в окремих видах економічної діяльності реального сектору економіки країни.

Тема 6. Моделювання сценаріїв розвитку патологічних кризових процесів

6.1. Теоретичні підходи до імітаційного моделювання кризових процесів в економіці України та країн світу.

Діаграми потоків і петлі зворотних зв'язків основних блоків моделі Дж. Форрестера. 10 сценаріїв моделі Д. Медоуза. Балансово-економетрична модель К. Михайленка. Моделі функціонування окремих галузей економіки.

6.2. Побудова імітаційної моделі розвитку патологічних кризових процесів у реальному секторі економіки України.

Структурно-логічна схема моделі розвитку кризових процесів у реальному секторі економіки України. Методика розроблення імітаційної моделі розвитку кризи в системі імітаційного моделювання Vensim 6.1c. Побудова діаграми причинно-наслідкових зв'язків в імітаційній моделі розвитку кризових процесів у виробництві на прикладі однієї з галузей промисловості.

Змістовий модуль 2

Управління фінансовою санацією підприємства

Тема 7. Фінансова санація підприємства, її економічний зміст та порядок проведення

7.1. Фінансова криза на підприємстві: економічний зміст і причини виникнення.

Фінансова криза на підприємстві та її симптоми. Внутрішні (ендогенні) і зовнішні (екзогенні) причини виникнення кризи. Види та фази

фінансової кризи. Криза стратегії. Криза прибутковості. Криза ліквідності. Розвиток симптомів банкрутства на підприємстві.

7.2. Банкрутство як результат неплатоспроможності підприємства.

Сутність поняття "банкрутство". Банкрутство як результат розвитку кризових явищ у фінансовій сфері. Фінансові передумови банкрутства. Види та стадії банкрутства.

7.3. Економічна сутність і класифікаційні аспекти санації підприємств.

Умови, за яких можна ухвалювати рішення про проведення санації підприємства. Економічна сутність санації. Мета та зміст фінансової санації. Різні погляди на сутність, цілі та завдання санації. Класифікаційні ознаки та характеристики санації: види, форми санації, типи санаційних заходів. Класична модель фінансової санації.

Тема 8. Санаційний контролінг та аудит

8.1. Сутність та основні завдання фінансового контролінгу.

Сутність поняття "контролінг". Необхідність у впровадженні на підприємствах у стані кризи та його напрями. Контролінг у системі функцій фінансового менеджменту. Завдання контролінгу у процесі досягнення мети фінансового менеджменту. Функції контролінгу: координація, інформаційне забезпечення, планування, бюджетування, аудит. Стратегічний та оперативний контролінг. Контролінг і розроблення стратегії санації підприємства. Види стратегій санації. Бюджетування як інструмент оперативного контролінгу. Внутрішній аудит та консалтинг.

8.2. Інструменти та методи санаційного контролінгу.

Інструменти контролінгу: вартісний аналіз, нуль-базис-бюджетування, портфельний аналіз, бенчмаркінг, ABC-аналіз. Система раннього попередження та реагування. Система управління ризиками підприємства. Дискримінантний аналіз. Прогнозування банкрутства. Методи прогнозування банкрутства. Моделі Е. Альтмана, Г. Спрінгейта, Р. Ліса, В. Бівера, О. Терещенка. Методи контролінгу: опитування (анкетування), факторний аналіз відхилень, аналіз точки беззбитковості, вартісний аналіз, портфельний аналіз.

8.3. Зміст і розроблення плану санації підприємства.

План фінансового оздоровлення підприємства, суб'єкти, що його складають. Принципи розроблення плану санації. Склад, обсяги та структура

плану санації. Методологічні основи та порядок складання плану санації. План маркетингу й оцінювання ринків збуту. План виробництва та капіталовкладень. Організаційний план. Фінансовий план. Аналіз шляхів досягнення беззбитковості підприємства. Оцінювання результатів та ефективності фінансової санації підприємства.

8.4. Сутність та основні завдання санаційного аудиту.

Сутність санаційної спроможності підприємства. Визначення санаційної спроможності підприємства як головна мета санаційного аудиту. Завдання здійснення санаційного аудиту. Характерні риси санаційного аудиту. Замовники санаційного аудиту. Програма аудиту.

8.5. Порядок проведення санаційного аудиту.

Методика та етапи проведення санаційного аудиту. Збирання і систематизація інформації про підприємство. Джерела інформації для проведення санаційного аудиту. Оперативне та стратегічне становище підприємства. Методика поглибленого оцінювання фінансового стану неплатоспроможного підприємства. Інтегральна оцінка фінансового стану підприємства. Розрахунок та аналіз фактичних показників і тенденцій розвитку. Оцінювання глибини фінансової кризи. Аналіз причин і симптомів фінансової кризи. Виявлення сильних і слабких сторін підприємства, побудова матриці SWOT-аналізу. Ухвалення рішення про доцільність санації чи ліквідації підприємства. Складання акта аудиторської перевірки.

Тема 9. Санація балансу

9.1. Економічний зміст санації балансу та призначення санаційного прибутку.

Власний капітал, його функції та складники. Статутний фонд та додатковий капітал. Функції статутного фонду. Цілі збільшення (зменшення) статутного фонду. Розрахунковий курс корпоративних прав. Джерела покриття балансових збитків підприємства. Санація без залучення додаткових фінансових ресурсів на підприємство. Економічний зміст і мета санації балансу. Санаційний прибуток та його складові.

9.2. Завдання та основні передумови зменшення статутного фонду підприємств.

Основні цілі та завдання скорочення статутного фонду підприємств. Методи зменшення статутного фонду. Зниження номінальної вартості акцій (деномінація). Зменшення кількості акцій наявної номінальної вартості. Конверсія. Санація викупом акцій (придбання часток) у власників.

Варіанти викупу акцій: за ціною вищою від номіналу, за номіналом, або за ціною, нижчою від номінальної вартості.

Тема 10. Реструктуризація підприємства

10.1. Сутність та форми реструктуризації підприємства.

Реструктуризація підприємства, її зміст та порядок проведення. Фактори, що приводять до необхідності в реструктуризації та її доцільності: зовнішні та внутрішні. Принципи реструктуризації. Класифікаційні аспекти реструктуризації. Фінансова та виробнича реструктуризація, реструктуризація активів, корпоративна реструктуризація. Цільова спрямованість санаційної реструктуризації. Методи реструктуризації. Етапи та процедура реструктуризації. План реструктуризації.

10.2. Фінансовий механізм реорганізації підприємств.

Механізм реорганізації юридичної особи. Форми санаційної реорганізації підприємства: злиття, поглинання, приєднання, поділ, виділення, перетворення. Загальні передумови реорганізації суб'єктів господарювання. Реорганізація, спрямована на укрупнення підприємств (злиття, приєднання, поглинання). Мотиви, що спонукають інвестора до реорганізації приєднанням. Реорганізація підприємств, спрямована на їхнє розукрупнення (поділ, виділення). Головна мета розукрупнення підприємств, що перебувають у стані фінансової кризи. Перетворення як окремий випадок реорганізації підприємств. Етапи реорганізації підприємств укрупненням та розукрупненням. Зміст і порядок складання реорганізаційної угоди. Передавальний та розподільний баланс.

Тема 11. Економіко-правові аспекти санації, банкрутства та ліквідації підприємства

11.1. Необхідність, функції та завдання інституту банкрутства підприємств.

Доарбітражне врегулювання господарських спорів. Арбітражне врегулювання господарських спорів. Мета провадження справи про банкрутство підприємства-боржника. Функції законодавства про банкрутство. Підстави для порушення справи про банкрутство. Процедури, що можуть бути застосовані судом до підприємства-боржника. Основні нормативні акти, що регулюють процес банкрутства в Україні.

11.2. Послідовність провадження справи про банкрутство.

Неплатоспроможність підприємства. Загроза неплатоспроможності. Учасники провадження у справі про банкрутство. Арбітражний керуючий.

Розпорядник майна, його функції та обов'язки. Комітет кредиторів. Функції та повноваження керуючого санацією. Функції та повноваження ліквідатора. Фінансове забезпечення ліквідаційних процедур. Продаж майна банкрута. Розподіл виручки від продажу ліквідаційної маси. Черговість задоволення вимог кредиторів. Ліквідація підприємства. Етапи ліквідації підприємства. Порядок складання ліквідаційного балансу. Черговість задоволення претензій кредиторів. Затвердження ліквідаційного балансу. Санація за рішенням господарського суду. Мирова угода. Фіктивне банкрутство. Приховане банкрутство. Умисне банкрутство. Податкові аспекти банкрутства та ліквідації підприємств.

11.3. Особливості законодавчого регулювання санації підприємств-боржників.

Досудова санація, її передумови та особливості проведення. Концепція досудової санації. План досудової санації. Реструктуризація заборгованості як метод фінансової санації. Санація підприємств у судовому порядку. Сутність та суб'єкти судової процедури санації. Вхідження до судової процедури санації підприємства. Підстави санації підприємства в судовому порядку, порядок і терміни її здійснення. Механізм реалізації судової процедури санації підприємства.

4. Структура навчальної дисципліни

Із самого початку вивчення навчальної дисципліни кожен студент має бути ознайомлений як із робочою програмою навчальної дисципліни та формами організації навчання, так і зі структурою, змістом та обсягом кожного з її змістових модулів, а також з усіма видами контролю та методикою оцінювання сформованих професійних компетентностей.

Вивчення студентом навчальної дисципліни відбувається шляхом послідовного та ґрунтовного опрацювання навчальних модулів. Змістовий модуль – це окремий, відносно самостійний блок навчальної дисципліни, який логічно об'єднує кілька навчальних елементів дисципліни за змістом та взаємозв'язками. Тематичний план навчальної дисципліни "Управління фінансовою санацією та антикризова фінансова діагностика" складається із двох змістових модулів (табл. 4.1).

Структура залікового кредиту навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин				
	усього	зокрема			
		лекційні	практичні	лабораторні роботи	самостійна робота
Змістовий модуль 1. Антикризова фінансова діагностика					
<i>Тема 1.</i> Предмет, об'єкт і завдання антикризової фінансової діагностики	8	1	–	–	7
<i>Тема 2.</i> Теорія зародження й розвитку кризових процесів у світовій економіці	9	1	–	2	6
<i>Тема 3.</i> Методи діагностики стану реального сектору економіки країни	11	1	2	1	7
<i>Тема 4.</i> Поняття "дисбаланс", "диспропорція" і "пузир" в економіці і класифікація їхніх видів	8	1	–	1	6
<i>Тема 5.</i> Побудова системи раннього розпізнавання зародження й розвитку патологічних кризових процесів у реальному секторі економіки країни	17	2	–	2	13
<i>Тема 6.</i> Моделювання сценаріїв розвитку патологічних кризових процесів	19	2	2	2	13
Разом за змістовим модулем 1	72	8	4	8	52
Змістовий модуль 2. Управління фінансовою санацією підприємства					
<i>Тема 7.</i> Фінансова санація підприємства, її економічний зміст та порядок проведення	17	2	–	2	13
<i>Тема 8.</i> Санаційний контролінг та аудит	19	2	2	2	13
<i>Тема 9.</i> Санація балансу	17	2	–	2	13
<i>Тема 10.</i> Реструктуризація підприємства	10	1	2	–	7
<i>Тема 11.</i> Економіко-правові аспекти санації, банкрутства та ліквідації підприємства	15	1	–	2	12
Разом за змістовим модулем 2	78	8	4	8	58
Усього годин за модулями	150	16	8	16	110
<i>Підготовка до екзамену</i>					20
<i>Передекзаменаційні консультації</i>			2		

5. Теми та плани семінарських занять

Семінарське заняття – це різновид аудиторного навчального заняття, метою якого є закріплення студентами теоретичних знань, здобутих

під час лекційних занять та під час їхньої самостійної роботи. Семінарські заняття проводять з однією академічною групою. У ході цього організують дискусію з використанням підготовлених студентами тез на попередньо визначені теми. Результатом семінарських занять має бути знаходження відповіді на поставлені запитання та вирішення проблемних питань і ситуацій, які виникають під час обговорення.

Метою проведення семінарських занять є формування у студентів власної думки щодо поставлених запитань, а також набуття ними навичок у роботі з економічною та фінансовою літературою, статистичною інформацією, матеріалами мережі "Інтернет".

Семінарські заняття стимулюють розвиток продуктивного мислення студентів у процесі обговорення проблеми, що розглядають; залучають їх до колективної пізнавальної діяльності, створюють безпосередній контакт викладача зі студентами, залучають студентів до дискусії. За результатами проведення семінарського заняття викладач оцінює підготовлені тези та виступи студентів, активність студентів у дискусії та їхні уміння формулювати та відстоювати свою позицію тощо.

Особливості навчальної дисципліни обумовлюють переважну кількість практичних занять під час її вивчення. Тому семінарські заняття проводять лише за окремими темами, зміст яких передбачає необхідність у використанні цього виду занять. Перелік запитань, що виносять на семінарські заняття з навчальної дисципліни "Управління фінансовою санацією та антикризова фінансова діагностика", наведено в табл. 5.1.

Таблиця 5.1

План проведення семінарських занять

Назви тем	Програмні питання	Кількість годин	Література
1	2	3	4
Змістовий модуль 1. Антикризова фінансова діагностика			
Тема 3. Методи діагностики стану реального сектору економіки країни	Тема семінарського заняття "Антикризова фінансова діагностика": 1. Формування переліку індикаторів діагностики стану реального сектору економіки країни. 2. Вивчення методичних підходів діагностики стану реального сектору економіки країни	2	Основна: [7; 12]. Додаткова: [20]

1	2	3	4
Змістовий модуль 2. Управління фінансовою санацією підприємства			
Тема 11. Економіко-правові аспекти санації, банкрутства та ліквідації підприємства	Тема семінарського заняття "Управління фінансовою санацією підприємства": 1. Історичні аспекти формування законодавчої бази банкрутства підприємств. 2. Сутність, причини та ознаки банкрутства підприємств. 3. Порівняльний аналіз процедур банкрутства в Україні та за кордоном	2	Основна: [1; 4]. Додаткова: [17; 22]

6. Плани практичних занять

Практичне заняття з навчальної дисципліни – це різновид аудиторного навчального заняття, метою якого є формування практичних умінь та навичок студентів, спрямованих на виконання аналітичних розрахунків та формування відповідних висновків про доцільність та необхідність фінансового оздоровлення підприємства, вибір методів санації, проведення санації балансу тощо.

Практичні заняття ґрунтуються на попередньо підготовленому методичному матеріалі, зокрема, сформованих практичних завданнях приблизно однакового ступеня складності, виконання яких студентами відбувається шляхом індивідуальної роботи.

Оцінки, отримані студентом на окремих практичних заняттях, ураховують під час виставлення поточної модульної оцінки.

Вивчення навчальної дисципліни "Управління фінансовою санацією та антикризова фінансова діагностика" передбачає проведення практичних занять майже за всіма темами, що входять до її складу. Тематику практичних занять наведено в табл. 6.1.

Таблиця 6.1

Перелік тем практичних занять

Теми	Тематика та зміст практичних занять	Кількість годин	Література
1	2	3	4
Змістовий модуль 1. Антикризова фінансова діагностика			
Тема 6. Моделювання сценаріїв розвитку патологічних кризових процесів	Тема практичного заняття "Антикризова фінансова діагностика": 1. Визначення симптомів патологічних кризових процесів.	2	Основна: [6; 8; 15]. Додаткова: [19; 20; 22]

1	2	3	4
	2. Розроблення заходів мінімізації негативного впливу патологічних кризових процесів на економіку		
Змістовий модуль 2. Управління фінансовою санацією підприємства			
Тема 10. Реструктуризація підприємства	Тема практичного заняття "Управління фінансовою санацією підприємства": Побудова фінансової звітності підприємств, що реорганізують: складання розподільного балансу підприємств після проведення реорганізації; складання балансу новоствореного підприємства після проведення реорганізації, спрямованої на укрупнення підприємств	2	Основна: [1; 3; 5]. Додаткова: [7; 8; 19; 22]

6.1. Приклади типових практичних завдань за темами

Змістовий модуль 1 Антикризова фінансова діагностика

Тема 3. Методи діагностики стану реального сектору економіки країни

Тема практичного заняття: "Побудова міжгалузевого балансу на основі моделі міжгалузевого балансу Леонт'єва".

Рівень 1. Розгляньте дві галузі промисловості: виробництво вугілля та сталі. Вугілля потрібно для виробництва сталі, а деяка кількість сталі (у вигляді інструментів) потрібна для видобутку вугілля. Припустіть, що умови такі: для виробництва 1 т сталі потрібно 3 т вугілля, а для 1 т вугілля – 0,1 т сталі (табл. 6.2).

Таблиця 6.2

Вихідні дані

Галузі	Вугілля	Сталь
Вугілля	0	3
Сталь	0,1	0

Необхідно, щоб чистий випуск продукції вугільної промисловості був 200 000 т вугілля, а чорної металургії – 50 000 т сталі. Якщо вони будуть робити тільки 200 000 і 50 000 т, відповідно, то частину їхньої продукції буде використано ними ж і чистий вихід буде меншим.

Дійсно, для виробництва 50 000 т сталі потрібно $3 \times 5 \times 10^4 = 150\,000$ т вугілля та чистий вихід з 200 000 т виробленого вугілля дорівнює: $2 \times 10^5 - 1,5 \times 10^5 = 50\,000$ т вугілля. Для виробництва 200 000 т вугілля потрібно $0,1 \times 2 \times 10^5 = 20\,000$ т сталі та чистий вихід із 50 000 т виробленої сталі буде дорівнювати $5 \times 10^4 - 2 \times 10^4 = 30\,000$ т сталі.

Необхідно визначити валовий випуск сталі, скласти систему рівнянь для побудови міжгалузевого балансу.

Рівень 2. Використовуючи вихідні дані попереднього завдання, визначте оптимальний рівень завантаження кожної галузі.

Рівень 3. Використовуючи вихідні дані попереднього завдання, визначте фактори, що впливають на формування міжгалузевого балансу на основі моделі Леонт'єва.

Змістовий модуль 2

Управління фінансовою санацією підприємства

Тема 10. Реструктуризація підприємства

Ухвалено рішення реорганізувати акціонерне товариство (АТ) "Полісся", приєднавши його до акціонерного товариства "Олмар". Відношення, згідно з яким обмінюють корпоративні права в разі приєднання, становить 3:2. Як доплату до корпоративних прав АТ "Олмар" виплачує на користь акціонерів АТ "Полісся" компенсацію в розмірі 10 грн за кожну акцію номінальною вартістю 50 грн. Обчисліть, на скільки збільшиться статутний фонд, і складіть баланс АТ "Олмар" після приєднання до нього АТ "Полісся", якщо баланси обох підприємств до реорганізації мали такий вигляд (табл. 6.3 і 6.4):

Таблиця 6.3

Баланс АТ "Полісся" до реорганізації, тис. грн

Активи	Суми	Пасиви	Суми
1. Основні засоби	2 520	1. Зареєстрований капітал	2 400
2. Запаси та витрати	680	2. Додатковий капітал	600
3. Дебіторська заборгованість	340	3. Резервні фонди	250
4. Грошові кошти	100	4. Зобов'язання	390
Баланс	3 640	Баланс	3 640

Баланс АТ "Олмар" до реорганізації, тис. грн

Активи	Суми	Пасиви	Суми
1. Основні засоби	10 000	1. Зареєстрований капітал	8 000
2. Запаси та витрати	2 000	2. Додатковий капітал	2 500
3. Дебіторська заборгованість	1 000	3. Резервні фонди	1 200
4. Грошові кошти	750	4. Зобов'язання	2 050
Баланс	13 750	Баланс	13 750

7. Теми лабораторних занять

Лабораторне заняття – це форма навчального заняття, за якої студент під керівництвом викладача особисто проводить імітаційні експерименти чи досліди, із метою практичного підтвердження окремих теоретичних положень навчальної дисципліни.

У ході лабораторних робіт студент набуває професійних компетентностей та практичних навичок у роботі з комп'ютерним обладнанням та відповідними програмними продуктами. Також студент набуває навичок пошуку статистичних та довідкових матеріалів щодо стану та розвитку економіки України, виявлення взаємозв'язків і причинно-наслідкових залежностей між економічними явищами, формування аналітичних звітів та висновків.

За результатами виконання завдання на лабораторному занятті студенти оформляють індивідуальні звіти про його виконання та захищають ці звіти перед викладачем (табл. 7.1).

Таблиця 7.1

Перелік тем лабораторних занять

Назва теми	Програмні питання	Кількість годин	Література
1	2	3	4
Змістовий модуль 1. Антикризова фінансова діагностика			
<i>Тема 3. Методи діагностики стану реального сектору економіки країни</i>	<i>Завдання 1. Розроблення діагностичних процедур для виявлення ознак кризи в реальному секторі економіки</i>	2	Основна: [4; 6]. Додаткова: [19; 24]

1	2	3	4
<i>Тема 5.</i> Побудова системи раннього розпізнавання зародження й розвитку патологічних кризових процесів у реальному секторі економіки країни	<i>Завдання 2.</i> Побудова економіко-математичної моделі раннього розпізнавання зародження й розвитку патологічних кризових процесів у реальному секторі економіки країни	2	Основна: [2; 3; 4]. Додаткова: [26]
<i>Тема 6.</i> Моделювання сценаріїв розвитку патологічних кризових процесів	<i>Завдання 3.</i> Застосування сучасних інформаційних систем опрацювання фінансової інформації для моделювання сценаріїв розвитку патологічних кризових процесів	4	Основна: [15]. Додаткова: [24; 25]
Змістовий модуль 2. Управління фінансовою санацією підприємства			
<i>Тема 7.</i> Фінансова санація підприємства, її економічний зміст та порядок проведення	<i>Завдання 4.</i> Статистичний аналіз розвитку кризових явищ в економіці України	4	Основна: [1; 5; 6]. Додаткова: [14; 15; 19]
<i>Тема 8.</i> Санаційний контролінг та аудит	<i>Завдання 5.</i> Оцінювання імовірності настання банкрутства підприємства за даними його фінансової звітності	2	Основна: [1; 5; 6]. Додаткова: [14; 15; 19]
<i>Тема 10.</i> Реструктуризація підприємства	<i>Завдання 6.</i> Побудова фінансової звітності підприємств, що реорганізують	2	Основна: [1; 3; 5]. Додаткова: [7; 8; 19; 22]

7.1. Приклади типових лабораторних завдань за темами

Змістовий модуль 1 Антикризова фінансова діагностика

Тема 5. Побудова системи раннього розпізнавання зародження й розвитку патологічних кризових процесів у реальному секторі економіки країни

Використовуючи дані Державної служби статистики України, виявіть базові тенденції, що характеризують розвиток економіки України на сучасному етапі. Визначте, чи є тенденції до розвитку кризи, ознаки диспропорцій чи "пузирів" у певних галузях економіки.

На основі компетентностей, сформованих на лекційному та семінарському занятті, сформууйте перелік вихідних даних для подальшого виявлення та аналізу патологічних процесів у різних галузях економіки України та перелік причин, що впливають на розвиток кризових явищ в економіці вибраної галузі.

Змістовий модуль 2

Управління фінансовою санацією підприємства

Тема 8. Санаційний контролінг та аудит

За даними фінансової звітності підприємства, розміщеної на сайті www.smida.gov.ua (студент вибирає за номером у списку групи), дайте оцінку ймовірності його банкрутства на основі методики Д. Дюрана. Зробіть розрахунки в середовищі Microsoft Excel за вказаною методикою щодо даних на початок та на кінець аналізованого періоду (або за 2 роки в динаміці). Дайте розгорнуті аналітичні висновки, проаналізуйте динаміку складових моделі. Сформууйте для досліджуваного суб'єкта господарювання рекомендації щодо напрямів покращення його фінансового стану.

Тема 10. Реструктуризація підприємства

Збори учасників АТ "Іванна" ухвалили рішення про його поділ на два товариства: "Феєрія" та "Фактор" у співвідношенні 70:30. Баланс АТ "Іванна" до реорганізації наведено у табл. 7.2. Складіть розподільний баланс АТ "Іванна" в середовищі Microsoft Excel.

Таблиця 7.2

Баланс АТ "Іванна" до реорганізації

Активи	Тис. грн	Пасиви	Тис. грн
1. Основні засоби	2 000	1. Зареєстрований капітал	1 800
2. Запаси та витрати	600	2. Додатковий капітал	600
3. Дебіторська заборгованість	400	3. Резервний капітал	100
4. Грошові кошти	50	4. Зобов'язання	550
Баланс	3 050	Баланс	3 050

8. Самостійна робота студентів

Самостійна робота є необхідним елементом успішного засвоєння навчального матеріалу будь-якої навчальної дисципліни.

До основних видів самостійної роботи студентів належить:

1. Вивчення лекційного матеріалу.
2. Робота з вивчення рекомендованої викладачем літератури та додаткових літературних джерел.
3. Самостійне вивчення окремих питань на основі навчальної та додаткової літератури.
4. Вивчення основних термінів і понять із навчальної дисципліни.
5. Робота з законодавчими, нормативними та інструктивними матеріалами.
6. Підготовка до практичних і семінарських занять.
7. Підготовка до контрольних заходів (колоквіумів).
8. Контрольна перевірка кожним студентом особистих знань за запитаннями для самостійного поглибленого вивчення та самоконтролю.
9. Робота із матеріалами мережі "Інтернет".

Для опанування матеріалу дисципліни окрім лекційних, практичних (семінарських) занять, тобто аудиторної роботи, значну увагу необхідно приділяти саме самостійній роботі. Це пов'язано з різноманітністю підходів, що використовують у сучасній вітчизняній і закордонній практиці для проведення аналізу діяльності підприємств у процесі санації та для здійснення законодавчих процедур банкрутства і фінансового оздоровлення суб'єктів господарювання та, відповідно, необхідністю в ознайомленні із цими підходами студентів.

Крім того, за всіма темами, визначеними навчальним планом, передбачено лекції.

Однак окремі питання, які входять до змісту навчальної дисципліни, досить стисло й оглядово розглядають на лекціях, семінарських і практичних заняттях або не розглядаються взагалі, а тому потребують більш детального та глибокого вивчення. Індивідуальний план самостійної роботи студента наведено в табл. 8.1.

Завдання для самостійної роботи студентів та форми її контролю

Назва теми	Зміст самостійної роботи студентів	Кількість годин	Форми контролю за СРС	Література
1	2	3	4	5
Змістовий модуль 1. Антикризова фінансова діагностика				
<i>Тема 1.</i> Предмет, об'єкт і завдання антикризової фінансової діагностики	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до практичного заняття, огляд теоретичного матеріалу з теми "Предмет, об'єкт і завдання антикризової фінансової діагностики"	7	Презентація результатів	Основна: [9; 15]. Додаткова: [19; 24]
<i>Тема 2.</i> Теорія зародження й розвитку кризових процесів у світовій економіці	Вивчення лекційного матеріалу, огляд теоретичного матеріалу з теми "Теорія зародження й розвитку кризових процесів у світовій економіці"	6	Презентація результатів, письмова робота за темами 1, 2	Основна: [6; 13]. Додаткова: [21; 23]
<i>Тема 3.</i> Методи діагностики стану реального сектору економіки країни	Вивчення лекційного матеріалу, огляд теоретичного матеріалу з теми "Методи діагностики стану реального сектору економіки країни"	7	Презентація результатів	Основна: [2; 4; 11]. Додаткова: [18; 21]
<i>Тема 4.</i> Поняття "дисбаланс", "диспропорція" і "пузир" в економіці та класифікація їхніх видів	Огляд теоретичного матеріалу з теми "Поняття "дисбаланс", "диспропорція" і "пузир" в економіці та класифікація їхніх видів". Підготовка до колоквиуму	6	Презентація результатів, Колоквиум 1	Основна: [5; 7]. Додаткова: [21]
<i>Тема 5.</i> Побудова системи раннього розпізнавання зародження й розвитку патологічних кризових процесів у реальному секторі економіки країни	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до практичного заняття, підготовка до лабораторного заняття, огляд теоретичного матеріалу з теми "Побудова системи раннього розпізнавання зародження й розвитку патологічних кризових процесів у реальному секторі економіки країни"	13	Презентація результатів	Основна: [7]. Додаткова: [22]
<i>Тема 6.</i> Моделювання сценаріїв розвитку патологічних кризових процесів	Огляд теоретичного матеріалу з теми "Побудова системи раннього розпізнавання зародження й розвитку патологічних кризових процесів у реальному секторі економіки країни"	13	Презентація результатів, Колоквиум 2	Основна: [8; 14]. Додаткова: [29; 31]
Усього за змістовим модулем 1		52		

1	2	3	4	5
Змістовий модуль 2. Управління фінансовою санацією підприємства				
<i>Тема 7.</i> Фінансова санація підприємства, її економічний зміст та порядок проведення	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до семінарського та лабораторного заняття, виконання першого розділу компетентнісно-орієнтованого завдання (КОЗ) на тему: "Управління фінансовою санацією: фінансово-економічні та законодавчі аспекти"	13	Презентація I розділу КОЗ	Основна: [1 – 3; 5; 6]. Додаткова: [8; 11; 15 – 17]
<i>Тема 8.</i> Санаційний контролінг та аудит	Пошук, підбір та огляд літературних джерел на задану тематику. Підготовка до лабораторного заняття. Опрацювання лекційного матеріалу: 1. Сутність та основні завдання фінансового контролінгу та аудиту. 2. Інструменти та методи санаційного контролінгу та аудиту. Підготовка до заняття	13	Експрес-опитування	Основна: [1; 5; 6]. Додаткова: [14; 15; 19]
<i>Тема 9.</i> Санація балансу	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до практичного заняття. Огляд теоретичного матеріалу з теми "Законодавчі аспекти зменшення статутного капіталу підприємства"	13	Експрес-опитування	Основна: [5; 6]. Додаткова: [9; 10; 19]
<i>Тема 10.</i> Реструктуризація підприємства	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до практичного та лабораторного заняття. Пошук, підбір та огляд літературних джерел з теми: "Законодавчі аспекти реорганізації підприємств"	7	Експрес-опитування	Основна: [1; 3; 5]. Додаткова: [7; 8; 19; 22]
<i>Тема 11.</i> Економіко-правові аспекти санації, банкрутства та ліквідації підприємства	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до семінарського заняття. Пошук, підбір та огляд літературних джерел та нормативних актів на задану тематику. Виконання II розділу КОЗ	12	Презентація II розділу КОЗ	Основна: [1; 4]. Додаткова: [17; 22]
Разом за змістовим модулем 2		58		
Усього		110		

8.1. Контрольні запитання для самодіагностики

Тема 1. Предмет, об'єкт і завдання антикризової фінансової діагностики

1. Визначте сутність поняття "криза", "антикризова діагностика".
2. Визначте предмет антикризової фінансової діагностики.

3. Визначте об'єкт антикризової фінансової діагностики.
4. Сформууйте перелік завдань антикризової діагностики на макрорівні.
5. Визначте інформаційне забезпечення процесу антикризової фінансової діагностики.
6. Обґрунтуйте доцільність здійснення ранньої діагностики кризових явищ на рівні держави.
7. Визначте, які нормативно-правові акти регулюють процес антикризового управління на державному рівні в Україні.
8. Охарактеризуйте основні напрями антикризової діагностики.

Тема 2. Теорія зародження й розвитку кризових процесів у світовій економіці

1. Здійсніть аналіз та узагальнення теорій зародження кризових процесів.
2. Визначте теоретичні аспекти розвитку криз у світовій економіці.
3. Здійсніть формування переліку індикаторів діагностики стану реального сектору економіки країни.
4. Визначте особливості циклічної фінансової кризи.
5. Обґрунтуйте причини виникнення та наслідки циклічної фінансової кризи.
6. Визначте особливості специфічних фінансових криз.
7. Обґрунтуйте причини виникнення та наслідки специфічних фінансових криз.
8. Охарактеризуйте основні вияви світових фінансових потрясінь.
9. Визначте передумови виникнення фінансових дисбалансів на основі вивчення історії світових фінансових криз.

Тема 3. Методи діагностики стану реального сектору економіки країни

1. Сформууйте перелік методичних підходів до діагностики стану реального сектору економіки країни.
2. Визначте основні джерела інформації та методи діагностики.
3. Наведіть алгоритм здійснення ідентифікації провідних видів економічної діяльності.
4. Визначте перелік основних індикаторів кризи в реальному секторі економіки.
5. Порівняйте процес зародження та розвитку кризи в різних секторах економіки.

6. Охарактеризуйте підходи до раннього розпізнавання зародження й розвитку кризових процесів в економіці.

7. Обґрунтуйте доцільність застосування індикаторного підходу для ранньої діагностики кризових явищ в економіці держави.

Тема 4. Поняття "дисбаланс", "диспропорція" і "пузир" в економіці та класифікація їх видів

1. Дайте визначення сутності поняття "дисбаланс".

2. Сформууйте перелік ознак, що супроводжують зародження дисбалансів в економіці.

3. Дайте визначення сутності понять "диспропорція".

4. Дайте визначення сутності понять "пузир".

5. Визначте види "пузирів" у реальному секторі економіки.

6. Дайте класифікацію видів дисбалансів та диспропорцій.

7. Визначте особливості формування "пузирів" у реальному секторі економіці.

8. Дайте характеристику видів "пузирів", відповідно до їхньої класифікації.

9. Визначте методичні підходи до ідентифікації "пузирів" у реальному секторі економіці.

10. Визначте особливості вияву дисбалансів у різних галузях економіки.

Тема 5. Побудова системи раннього розпізнавання зародження й розвитку патологічних кризових процесів у реальному секторі економіки країни

1. Визначте сутність процесу раннього розпізнавання патологічних процесів.

2. Наведіть перелік форм та методів ранньої діагностики кризових процесів у реальному секторі економіки країни.

3. Дайте визначення стадії патологічних кризових процесів у реальному секторі економіки країни.

4. Конкретизуйте симптоми патологічних кризових процесів.

5. Охарактеризуйте проблеми раннього розпізнавання кризових процесів у реальному секторі економіки країн світу й України.

6. Дайте розгорнуту характеристику методичних підходів до побудови системи раннього розпізнавання зародження й розвитку патологічних кризових процесів у реальному секторі економіки країни.

7. Визначте переваги та недоліки застосування статистичних методів раннього розпізнавання кризових явищ в економіці.

8. Визначте особливості застосування аналітичних методів раннього розпізнавання кризових явищ в економіці.

9. Конкретизуйте умови застосування експертних методів діагностики кризи в економіці.

Тема 6. Моделювання сценаріїв розвитку патологічних кризових процесів

1. Обґрунтуйте доцільність здійснення імітаційного моделювання кризових процесів в економіці.

2. Наведіть та охарактеризуйте етапи проведення імітаційного моделювання кризових процесів в економіці.

3. Сформууйте перелік вхідної інформації для проведення імітаційного моделювання кризових процесів в економіці.

4. Здійсніть розроблення заходів мінімізації негативного впливу патологічних кризових процесів на економіку.

Тема 7. Фінансова санація підприємства, її економічний зміст та порядок проведення

1. Визначте зміст поняття фінансової кризи підприємства.

2. Якими параметрами характеризується фінансова криза на підприємстві?

3. Виокремте основні фактори, що можуть призвести до розвитку фінансової кризи на підприємстві. Охарактеризуйте їх.

4. Охарактеризуйте види криз підприємства.

5. У чому полягає основна мета антикризового фінансового управління?

6. Дайте визначення санації. У чому полягають її відмінні характеристики як інструменту антикризового фінансового управління?

7. У яких випадках ухвалюють рішення про проведення фінансової санації?

8. Охарактеризуйте типи санаційних заходів.

9. Розкрийте взаємозв'язок між видами, формами та іншими класифікаційними характеристиками санації.

10. Розкрийте зміст класичної моделі санації.

11. Які сучасні підходи до проведення фінансової санації підприємств ви знаєте?

Тема 8. Санаційний контролінг та аудит

1. У чому полягає сутність контролінгу як інструменту антикризового управління?
2. Охарактеризуйте місце контролінгу в системі функцій фінансового менеджменту.
3. Виокремте завдання санаційного контролінгу на підприємстві.
4. Виділіть функції контролінгу, згідно з їхньою класифікацією.
5. У чому полягає інформаційне забезпечення системи контролінгу?
6. Координація як специфічна функція контролінгу.
7. Охарактеризуйте зв'язок стратегічного контролінгу та формування стратегії санації підприємства.
8. Охарактеризуйте бюджетування як інструмент оперативного контролінгу.
9. Розкрийте зміст та етапи побудови системи раннього попередження та реагування (СРПР). На вирішення яких завдань її спрямовано?
10. Які моделі оцінювання ймовірності настання банкрутства підприємства ви знаєте? Перелічіть їх.
11. Коротко охарактеризуйте методи контролінгу.
12. Визначте структуру плану санації підприємства. На основі яких принципів він має бути побудований?
13. Розкрийте та охарактеризуйте структуру основної частини плану санації.
14. Визначте особливості санаційного аудиту. У чому полягають його основні завдання?
15. Хто може бути замовниками санаційного аудиту?
16. Охарактеризуйте етапи санаційного аудиту.
17. Розкрийте зміст поняття "санаційна спроможність підприємства".
18. Які методи можуть використовувати під час проведення санаційного аудиту?
19. Визначте напрями аналізу виробничо-господарської діяльності підприємства під час проведення санаційного аудиту.
20. У чому полягає аудит фінансової сфери підприємства?
21. Розкрийте зміст основних розділів акту аудиторської перевірки.

Тема 9. Санація балансу

1. Охарактеризуйте складові власного капіталу підприємства.
2. Які функції виконує статутний капітал підприємства?

3. У чому полягають економічний зміст санації балансу та призначення санаційного прибутку?

4. Коли виникають передумови щодо зменшення статутного капіталу підприємств?

5. У чому полягають основні цілі зменшення статутного фонду підприємства?

6. Охарактеризуйте методи зменшення статутного фонду.

7. Що таке "деномінація" та "конверсія" акцій?

Тема 10. Реструктуризація підприємства

1. Розкрийте зміст поняття "реструктуризація підприємства".

2. Визначте класифікаційні ознаки реструктуризації.

3. Коротко охарактеризуйте види реструктуризації підприємства.

4. У чому полягає цільова спрямованість санаційної реструктуризації?

5. Охарактеризуйте етапи та порядок проведення реструктуризації.

6. У чому полягають особливості реорганізації, спрямованої на укрупнення підприємств?

7. У чому полягають особливості реорганізації, спрямованої на розукрупнення підприємств?

8. Охарактеризуйте перетворення як особливий вид реорганізації підприємств.

Тема 11. Економіко-правові аспекти санації, банкрутства та ліквідації підприємства

1. У чому полягають мета та функції законодавства про банкрутство?

2. Перелічіть суб'єктів процесу банкрутства.

3. Які підстави можуть слугувати для порушення справи щодо банкрутства підприємства?

4. Назвіть основні нормативні акти, що регулюють процес банкрутства в Україні.

5. Перелічіть основні процедури в межах справи щодо банкрутства підприємств.

6. У чому полягає різниця між судовою та досудовою санацією?

7. Визначте підстави для проведення санації підприємства у судовому порядку, порядок і терміни її здійснення.

9. Індивідуально-консультативна робота

Індивідуально-консультативну роботу здійснюють за відповідним графіком у формі індивідуальних занять, консультацій, перевірки виконання КОЗ; перевірки та захисту завдань, винесених на поточний контроль тощо.

Індивідуально-консультативну роботу з теоретичної частини навчальної дисципліни здійснюють у вигляді:

- 1) індивідуальних консультацій (запитання-відповідь щодо проблемних питань теоретичного матеріалу навчальної дисципліни);
- 2) групових консультацій (розгляд типових прикладів, практики впровадження та використання нових методів і методик).

Індивідуально-консультативну роботу із практичної частини навчальної дисципліни здійснюють у вигляді:

- 1) індивідуальних консультацій (розгляд практичних завдань, щодо яких виникли запитання);
- 2) групових консультацій (розгляд практичних ситуацій, які потребують колективного обговорення).

Індивідуально-консультативну роботу із метою комплексного оцінювання засвоєння студентом програмного матеріалу, здійснюють у вигляді індивідуального захисту самостійно виконуваних студентом завдань та компетентнісно-орієнтованого завдання.

10. Методи навчання

Одна з вимог до сучасної вищої школи – студенти мають опанувати не тільки програму комплексу навчальних дисциплін, але й модель дії спеціаліста в тій чи іншій сфері професійної діяльності (ситуації). Для відпрацювання такої узагальненої моделі дії спеціаліста з фінансового оздоровлення підприємств, а також найбільш типових ситуацій майбутньої професійної діяльності використовують різні форми активного навчання. До них належать комплексні контрольні завдання, ситуаційні завдання, аналіз конкретних виробничих ситуацій, ділові ігри, різноманітні форми науково-дослідної та індивідуальної роботи студентів.

Вибір конкретних форм і методів активного навчання здійснюють виходячи зі структури та змісту навчальної дисципліни, конкретних цілей

і завдань навчання. Переважно, використання активних методів навчання здійснюють після опрацювання типових методик і застосування традиційних форм навчання – розв'язання типових задач, проведення традиційних семінарських і практичних занять.

Розподіл форм і методів активізації процесу навчання за темами навчальної дисципліни "Управління фінансовою санацією та антикризова фінансова діагностика" наведено в табл. 10.1.

Таблиця 10.1

**Розподіл форм і методів активізації процесу навчання
за темами навчальної дисципліни**

Тема	Практичне застосування освітніх технологій
1	2
<i>Тема 1.</i> Предмет, об'єкт і завдання антикризової фінансової діагностики	Міні-лекція з питання "Зарубіжний досвід антикризової фінансової діагностики", семінар-дискусія з питання "Антикризові заходи для України в умовах спаду економіки"
<i>Тема 2.</i> Теорія зародження й розвитку кризових процесів у світовій економіці	Лекція проблемного характеру з питання "Еволюція науки про кризові процеси у світовій економіці". Семінар-дискусія на тему "Причини та наслідки кризових процесів у світовій економіці в теорії економічних циклів"
<i>Тема 3.</i> Методи діагностики стану реального сектору економіки країни	Міні-лекція з питання "Сучасні методи діагностики стану реального сектору економіки країни"
<i>Тема 4.</i> Поняття "дисбаланс", "диспропорція" і "пузир" в економіці та класифікація їхніх видів	Презентація результатів виявлення дисбалансів і диспропорцій у функціонуванні національної економіки, виявлення ознак "пузирів" у національній економіці. Класифікація кризових явищ в економіці України
<i>Тема 5.</i> Побудова системи раннього розпізнавання зародження й розвитку патологічних кризових процесів у реальному секторі економіки країни	Кейс-метод розроблення системи засобів раннього розпізнавання зародження й розвитку патологічних кризових процесів у реальному секторі економіки країни за даними офіційних статистичних даних
<i>Тема 6.</i> Моделювання сценаріїв розвитку патологічних кризових процесів	Робота в малих групах, із метою розроблення сценаріїв розвитку національної економіки України

1	2
Тема 7. Фінансова санація підприємства, її економічний зміст та порядок проведення	Кейс "Визначення причин виникнення та розвитку фінансової кризи на підприємстві"
Тема 8. Санаційний контролінг та аудит	Кейс "Методи санаційного контролінгу й аудиту та особливості їхнього використання на підприємстві"
Тема 9. Санація балансу	Кейс "Санація балансу суб'єкта господарювання: передумови проведення та можливі наслідки"
Тема 10. Реструктуризація підприємства	Ділова гра "Реорганізація підприємства, що перебуває в умовах кризового стану"
Тема 11. Економіко-правові аспекти санації, банкрутства та ліквідації підприємства	Лекція проблемного характеру "Правові основи процесу санації підприємства в сучасних умовах"

11. Методи контролю

Система оцінювання сформованих компетентностей (див. табл. 2.1) у студентів урахує види занять, які, згідно із програмою навчальної дисципліни, передбачають лекційні, семінарські, практичні заняття, а також виконання самостійної роботи. Оцінювання сформованих компетентностей у студентів здійснюють за накопичувальною 100-бальною системою. Відповідно до Тимчасового положення "Про порядок оцінювання результатів навчання студентів за накопичувальною бально-рейтинговою системою" ХНЕУ ім. С. Кузнеця, контрольні заходи містять:

поточний контроль, що здійснюють протягом семестру під час проведення лекційних, практичних, семінарських занять і оцінюють сумою набраних балів;

модульний контроль, що здійснюють з урахуванням поточного контролю за відповідний змістовий модуль і має на меті інтегроване оцінювання результатів навчання студента після вивчення матеріалу з логічно завершеної частини дисципліни – змістового модуля.

Поточний контроль із цієї навчальної дисципліни проводять у таких формах:

активна робота на лекційних заняттях;

активна участь у виконанні практичних завдань;

активна участь у дискусії та презентації матеріалу на семінарських заняттях.

Підсумковий/семестровий контроль проводять у формі семестрового екзамену. **Семестрові екзамени** – форма оцінювання підсумкового засвоєння студентами теоретичного та практичного матеріалу з окремої навчальної дисципліни, що здійснюють як контрольний захід.

Порядок підсумкового контролю з навчальної дисципліни. Підсумковий контроль знань та компетентностей студентів із навчальної дисципліни здійснюють на підставі проведення семестрового екзамену. Екзаменаційний білет охоплює програму дисципліни і передбачає визначення рівня знань та ступеня опанування студентами компетентностей (див. табл. 2.1).

Завданням екзамену є перевірка розуміння студентом програмного матеріалу загалом, логіки та взаємозв'язків між окремими розділами, здатності творчого використання накопичених знань, уміння формулювати своє ставлення до певної проблеми навчальної дисципліни тощо. В умовах реалізації компетентнісного підходу екзамен оцінює рівень засвоєння студентом компетентностей, передбачених кваліфікаційними вимогами. Кожен екзаменаційний білет складається з 5 практичних ситуацій, які передбачають вирішення типових професійних завдань фахівця на робочому місці та дозволяють діагностувати рівень теоретичної підготовки студента і рівень його компетентності з навчальної дисципліни.

Екзаменаційний білет містить два стереотипні, два діагностичні та одне евристичне завдання, які оцінюють відповідно до Тимчасового положення "Про порядок оцінювання результатів навчання студентів за накопичувальною бально-рейтинговою системою" ХНЕУ ім. С. Кузнеця.

Студент, який із поважних причин, підтверджених документально, не мав можливості брати участь у формах поточного контролю, тобто не склав змістовий модуль, має право на його відпрацювання у двотижневий термін після повернення до навчання за розпорядженням декана факультету, відповідно до встановленого терміну.

Студента **не може бути допущено** до складання екзамену, якщо кількість балів, набраних за результатами перевірки успішності під час поточного та модульного контролю, відповідно до змістового модуля, упродовж семестру, у сумі не досягла 35 балів. Після екзаменаційної сесії декан факультету видає розпорядження про ліквідацію академічної заборгованості. У встановлений термін студент добирає залікові бали.

Зразок екзаменаційного білета

Харківський національний економічний університет імені С. Кузнеця
Спеціальність 072 "Фінанси, банківська справа та страхування"
Навчальна дисципліна "Управління фінансовою санацією та антикризова
фінансова діагностика"

Екзаменаційний білет №1

Завдання 1 (діагностичне). Визначте, яка реальна збитковість при-
таманна фінансовій операції, якщо за рівня інфляції 14 % на рік капітал
укладають на один рік під номінальну ставку 8 % за щомісячного нараху-
вання.

Завдання 2 (стереотипне). Упровадження заходів операційної
реструктуризації приведе до скорочення тривалості виробничого циклу
на 20 %. На скільки відсотків зросте обсяг реалізації за незмінної вели-
чини оборотних коштів?

Завдання 3 (стереотипне). У табл. 1 наведено показники трива-
лості фінансового циклу підприємств виноробної промисловості України.
Визначте, чи є ознаки кризи в аналізованій галузі, обґрунтуйте, що доз-
волило зробити такі висновки.

Таблиця 1

Довжина фінансового циклу підприємств виноробної промисловості України, дні

Назви підприємств	Роки					
	2011	2012	2013	2014	2015	2016
ПрАТ "Одесавинпром"	233,8	163,9	134,5	63,9	92,8	208,4
ПрАТ "Одеський завод шам- панських вин"	243,3	180,2	170,0	226,0	243,8	271,8
ПрАТ "Харчовик"	270,2	34,0	20,6	202,1	131,6	125,8
ПрАТ "Болградський винороб- ний завод"	850,0	988,0	352,0	796,0	117,0	366,0
ПрАТ "Ізмаїльський винзавод"	-211,0	-522,7	-80,4	928,0	45,0	21,0
ПрАТ "Вікторія"	14,0	3,7	-3,6	92,0	-26,9	-19,0
ПАТ "Коблево"	100,6	-27,0	-64,1	-23,7	29,9	-80,7
ПАТ "Золоте поле"	0	-1 434,0	-602,0	-1 015,5	-1 323,4	-3 342,6
ПрАТ "Одеський виноробний завод"	-441,9	-119,2	-185,0	-237,1	-120,0	-324,0

Завдання 4 (діагностичне). За даними, наведеними Державною службою статистики України про обсяги реальної заробітної плати населення (табл. 2), охарактеризуйте зміну життєвого рівня населення, з урахуванням регіонального аспекту. Визначте, чи є вияви кризи в окремих регіонах.

Таблиця 2

**Індекси реальної заробітної плати за регіонами у 2016 році,
у % до відповідного періоду попереднього року**

Регіони	Січень	Січень – квітень	Січень – липень	Січень – жовтень	Січень – листопад	Січень – грудень
1	2	3	4	5	6	7
Україна	104,6	102,2	98,3	95,0	94,3	93,5
Вінницька обл.	106,4	103,0	99,2	96,4	95,6	94,9
Волинська обл.	103,4	100,8	97,5	94,7	94,1	93,5
Дніпропетровська обл.	106,6	102,9	100,9	98,7	97,9	97,1
Донецька обл.	103,7	103,3	95,32	89,72	89,62	89,42
Житомирська обл.	107,0	104,5	100,3	97,4	96,6	95,7
Закарпатська обл.	105,2	103,0	100,0	96,9	96,2	95,6
Запорізька обл.	106,6	103,2	100,5	97,9	97,1	96,6
Івано-Франківська обл.	105,9	102,8	99,6	97,0	96,1	95,2
Київська обл.	99,8	96,6	94,5	92,7	92,0	91,8
Кіровоградська обл.	106,4	102,8	99,5	97,0	96,0	94,8
Луганська обл.	104,4	100,9	94,42	87,92	87,32	86,42
Львівська обл.	104,5	100,9	98,1	94,9	94,1	93,3
Миколаївська обл.	102,1	103,2	100,2	97,4	96,5	95,8
Одеська обл.	104,4	100,9	98,0	95,3	94,3	93,2
Полтавська обл.	105,0	101,4	98,6	96,7	95,8	94,9
Рівненська обл.	105,1	102,2	98,7	95,7	94,7	93,9
Сумська обл.	105,9	102,9	99,4	96,4	95,5	94,8
Тернопільська обл.	104,5	102,8	99,9	96,9	96,0	95,1
Харківська обл.	105,0	101,7	98,4	95,7	94,7	93,9
Херсонська обл.	104,1	101,4	99,0	96,4	95,5	94,5
Хмельницька обл.	107,8	105,7	101,3	98,3	97,5	96,8
Черкаська обл.	105,0	101,5	98,1	95,5	94,6	93,7
Чернівецька обл.	104,9	101,9	98,9	95,2	94,3	93,2
Чернігівська обл.	107,3	104,4	100,4	96,9	96,0	94,9
м. Київ	103,3	101,8	98,6	95,9	95,1	94,5

Зробіть висновки.

Завдання 5 (евристичне). На основі даних про рейтинг банківських установ за банківською системою України станом на 01.01.2016 р. (табл. 3) надайте характеристику виявів кризових явищ, що впливають на банківську систему.

Таблиця 3

**Рейтинг банківських установ першої групи
за банківською системою України
за фінансовими результатами станом на 01.01.2016 р.**

Назви банків	Рейтинг за банківською системою	Фінансовий результат, млн грн	Питома вага, %	Прибутковість статутного капіталу, %	Прибутковість активів, %
ПриватБанк	1	1 425,82	-51,20	10,526	0,983
Ощадбанк	4	530,991	-19,07	3,417	0,718
Укрсоцбанк	32	14,853	-0,53	1,17	0,037
Промінвестбанк	18	29,977	-1,08	0,567	0,079
ВТБ Банк	3	581,525	-20,88	10,738	1,569
ПУМБ	7	268,155	-9,63	8,14	0,769
Альфа-Банк	28	17,454	-0,63	0,376	0,062
Дельта Банк	5	469,338	-16,85	56,752	2,022
ОТП Банк	2	581,76	-20,89	20,283	2,553
Фінанси та Кредит	133	-79,163	2,84	-3,958	-0,36
Брокбізнесбанк	22	22,848	0,82	1,125	0,121
Укргазбанк	143	-3614,00	129,77	-36,14	-19,904
Сбербанк Росії	8	257,081	-9,23	8,591	1,518

Зробіть висновки.

ЗАТВЕРДЖЕНО на засіданні кафедри фінансів (Протокол №6 від 27.11.2016 р.)

Завідувач кафедри, д. е. н., професор

_____ (підпис)

І. В. Журавльова

Екзаменатори д. е. н., професор

_____ (підпис)

П. В. Проноза,

к. е. н., доцент

_____ (підпис)

М. М. Берест

Критерії оцінювання знань, умінь та навичок студентів за відповіді на завдання іспиту з навчальної дисципліни

Екзаменаційний білет з навчальної дисципліни включає завдання практичної спрямованості різного рівня складності, а саме два стереотипні, два діагностичні та евристичне завдання. Кожне завдання оцінюють певною кількістю балів, відповідно до рівня їхньої складності, сумарна кількість яких становить 40 балів.

Алгоритм вирішення кожного з п'яти завдань охоплює окремі етапи, які, відповідно до складності та трудомісткості, оцінюють відокремлено один від одного. Тому окремі завдання та етапи їхнього розв'язання оцінюють відокремлено один від одного таким чином:

Завдання 1, 2 (5 балів):

1 – 2 бали – завдання вирішено з помилками, наведено початкові формули розрахунків без пояснень, розв'язання задачі за формулами не розпочато або розпочато з помилками.

2 – 3 бали – наведено початкові формули розрахунків без пояснень. Розв'язання задачі здійснено з помилками. Не вказано одиниці вимірювання показників. Не зазначено алгоритм розв'язання задачі. Висновки не наведено або мають не конкретний характер.

3 – 4 бали – наведено формули розрахунків із поясненнями. Розв'язання задачі здійснено правильно, або з мінімальними помилками. Не вказано одиниці вимірювання показників. Не зазначено алгоритм розв'язання задачі. Висновки наведено, проте побудовано не логічно, не виявлено причини та наслідки діагностованого явища.

4 – 5 балів – наведено формули розрахунків із поясненнями. Розв'язання задачі здійснено без помилок. Указано одиниці вимірювання показників. Зазначено алгоритм розв'язання задачі. Висновки повні, мають логічний характер, показують знання студентом теоретичних основ та здатність до аналізу причинно-наслідкових зв'язків досліджуваного процесу чи об'єкта.

Завдання 3, 4, 5 (10 балів):

1 – 2 бали – завдання не вирішено, наведено початкові формули розрахунків без пояснень, розв'язання задачі за формулами не розпочато. Не зазначено алгоритм розв'язання задачі. Студент демонструє незнання теоретичного матеріалу, який необхідний для розв'язання задачі.

2 – 3 бали – завдання вирішено з помилками, наведено початкові формули розрахунків без пояснень, розв'язання задачі за формулами розпочато, але не завершено. Не зазначено алгоритм розв'язання задачі. Студент демонструє незнання теоретичного матеріалу, який необхідний для розв'язання задачі.

3 – 4 бали – завдання вирішено з помилками, наведено початкові формули розрахунків без пояснень, розв'язання задачі за формулами розпочато, наявні математичні помилки, відповідь не правильна. Не зазначено алгоритм розв'язання задачі.

4 – 5 балів – наведено початкові формули розрахунків із поясненнями. Розв'язання задачі здійснено з несуттєвими помилками. Не вказано одиниці вимірювання показників. Не зазначено алгоритм розв'язання задачі. Висновки не наведено або мають не конкретний характер.

5 – 6 балів – наведено початкові формули розрахунків із поясненнями. Розв'язання задачі здійснено з несуттєвими помилками. Указано одиниці вимірювання показників. Не зазначено алгоритм розв'язання задачі. Висновки наведено проте мають не конкретний характер.

6 – 7 балів – наведено формули розрахунків із поясненнями. Розв'язання задачі здійснено правильно або з мінімальними помилками. Не вказано одиниці вимірювання показників. Частково зазначено алгоритм розв'язання задачі. Висновки наведено, проте побудовано не логічно, не виявлено причини та наслідки діагностованого явища. Студент демонструє знання теоретичного матеріалу, необхідного для розв'язання задачі.

7 – 8 балів – наведено формули розрахунків із поясненнями. Розв'язання задачі здійснено правильно або з мінімальними помилками. Указано одиниці вимірювання показників. Частково зазначено алгоритм розв'язання задачі. Висновки наведено, проте побудовано логічно. Студент демонструє знання теоретичного матеріалу, необхідного для розв'язання задачі, однак не повністю здатен застосовувати його на практиці.

8 – 9 балів – наведено формули розрахунків із поясненнями. Розв'язання задачі здійснено без помилок або з незначними арифметичними помилками. Указано одиниці вимірювання показників. Зазначено алгоритм розв'язання задачі. Висновки повні, мають логічний характер, показують знання студентом теоретичних основ, проте причинно-наслідкові зв'язки досліджуваного процесу чи об'єкта не визначено.

9 – 10 балів – наведено формули розрахунків із поясненнями. Розв'язання задачі здійснено без помилок. Указано одиниці вимірювання показників. Зазначено алгоритм розв'язання задачі. Висновки повні, мають

логічний характер, показують знання студентом теоретичних основ та здатність до аналізу причинно-наслідкових зв'язків досліджуваного процесу чи об'єкта.

12. Розподіл балів, які отримують студенти

Систему оцінювання рівня сформованості професійних компетентностей студентів денної форми навчання наведено в табл. 12.1.

Таблиця 12.1

Система оцінювання рівня сформованості професійних компетентностей

Професійні компетентності	Навчальний тиждень	Години		Методи та форми навчання	Оцінювання рівня сформованості компетентностей		
					Форми контролю	Максимальний бал	
1	2	3	4	5	6		
Змістовий модуль 1. Антикризова фінансова діагностика							
Здатність розуміти зміст, форми та методи антикризової фінансової діагностики	1	Ауд.	2	Лекція	Тема 1. Предмет, об'єкт і завдання антикризової фінансової діагностики. Тема 2. Теорія зародження і розвитку кризових процесів у світовій економіці	Робота на лекції	1
		СРС	7	Підготовка до занять	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до лабораторного заняття	Перевірка ДЗ	–
	2	Ауд.	2	Лабораторне заняття	Розроблення діагностичних процедур для виявлення ознак кризи в реальному секторі економіки	Складання та захист звіту з лабораторної роботи	3
		СРС	6	Підготовка до занять	Пошук, підбір та огляд літературних джерел на задану тематику. Підготовка до лабораторного заняття. Самостійне опрацювання лекційного матеріалу	Перевірка готовності до лабораторних занять	1

Продовження табл. 12.1

1	2	3		4		5	6
Здатність діагностувати зародження й розвиток кризових процесів в економіці	3	Ауд.	2	Лекція	Тема 3. Методи діагностики стану реального сектору економіки країни. Тема 4. Поняття "дисбаланс", "диспропорція" і "пузир" в економіці та класифікація їхніх видів	Робота на лекції	1
	3	СРС	7	Підготовка до занять	Пошук, підбір та огляд літературних джерел на задану тематику. Самостійне опрацювання матеріалу	Перевірка ДЗ	
Здатність здійснювати діагностику стану реального сектору економіки країни	4	Ауд.	2	Практичне заняття	Вивчення методичних підходів та переліку індикаторів діагностики фінансового стану реального сектору економіки країни	Активна участь у семінарському занятті	4
			2	Лабораторне заняття	Розроблення діагностичних процедур для виявлення ознак кризи в реальному секторі економіки	Складання та захист звіту з лабораторної роботи	3
		СРС	6	Підготовка до занять	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до лабораторного заняття	Перевірка готовності до лабораторних занять	1
Здатність до раннього розпізнавання зародження й розвитку патологічних кризових процесів у реальному секторі економіки країни	5	Ауд.	2	Лекція	Тема 5. Побудова системи раннього розпізнавання зародження й розвитку патологічних кризових процесів у реальному секторі економіки країни	Робота на лекції	1
				СРС	7	Підготовка до занять	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до лабораторного заняття
	6	Ауд.	2	Лабораторне заняття	Побудова економіко-математичної моделі раннього розпізнавання зародження й розвитку патологічних кризових процесів у реальному секторі економіки країни	Складання та захист звіту з лабораторної роботи	3
				СРС	6	Підготовка до занять	Пошук, підбір та огляд літературних джерел на задану тематику.

1	2	3		4		5	6
					Підготовка до лабораторного заняття. Самостійне опрацювання лекційного матеріалу		
Здатність до застосування сучасних методів і моделей для розроблення сценаріїв розвитку патологічних кризових процесів	7	Ауд.	2	Лекція	Тема 6. Моделювання сценаріїв розвитку патологічних кризових процесів	Робота на лекції	1
		СРС	7	Підготовка до занять	Вивчення лекційного матеріалу	Перевірка ДЗ	–
	8	Ауд.	2	Практичне заняття	Поточна контрольна робота	Поточна КР	6
			2	Лабораторне заняття	Застосування сучасних систем оброблення інформації для моделювання сценаріїв розвитку патологічних кризових процесів	Складання та захист звіту з лабораторної роботи	3
		СРС	6	Підготовка до занять	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до лабораторного заняття та поточної контрольної роботи	Перевірка готовності до лабораторних занять	1
Змістовий модуль 2. Управління фінансовою санацією підприємства							
Здатність розуміти та діагностувати причини виникнення фінансової кризи на підприємстві	9	Ауд.	2	Лекція	Тема 7. Фінансова санація підприємства, її економічний зміст та порядок проведення	Робота на лекції	1
		СРС	7	Підготовка до занять	Підбір та огляд літературних джерел. Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до лабораторного заняття	Перевірка ДЗ	–
	10	Ауд.	2	Лабораторне заняття	Огляд та застосування методик оцінювання імовірності банкрутства підприємств	Складання та захист звіту з лабораторної роботи	3
		СРС	6	Підготовка до занять	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до лабораторного заняття	Перевірка готовності до лабораторних занять	1
Здатність ухвалювати рішення щодо доцільності проведення фінансової санації підприємства	11	Ауд.	2	Лекція	Тема 8. Санаційний контролінг та аудит	Робота на лекції	1
		СРС	7	Підготовка до занять	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до семінарського заняття. Пошук, підбір та огляд літературних джерел та нормативних актів на задану тематику	Перевірка ДЗ	

Продовження табл. 12.1

1	2	3		4	5	6	
Здатність до оцінювання санаційної спроможності підприємства	12	Ауд.	2	Практичне заняття	Оцінювання фінансової рівноваги на підприємстві	Активна участь у виконанні практичних завдань	4
			2	Лабораторне заняття	Санаційний аудит фінансової сфери підприємства	Складання та захист звіту з лабораторної роботи	3
		СРС	6	Підготовка до занять	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до лабораторного заняття	Перевірка готовності до лабораторних занять	1
Здатність проводити санацію балансу підприємства	13	Ауд.	2	Лекція	Тема 9. Санація балансу	Робота на лекції	1
		СРС	7	Підготовка до занять	Підбір та огляд літературних джерел. Вивчення лекційного матеріалу. Пошук, підбір та огляд літературних джерел на задану тематику	Перевірка ДЗ	–
	14	Ауд.	2	Лабораторне заняття	Розрахунок санаційного прибутку та складання фінансової звітності підприємства після проведення санації балансу в середовищі MS Excel	Складання та захист звіту з лабораторної роботи	3
		СРС	6	Підготовка до занять	Підбір та огляд літературних джерел. Підготовка до лабораторного заняття	Перевірка готовності до лабораторних занять	1
Здатність до проведення реструктуризації суб'єкта господарювання, що функціонує у стані кризи	15	Ауд.	2	Лекція	Тема 10. Реструктуризація підприємства. Тема 11. Економіко-правові аспекти санації, банкрутства та ліквідації підприємства	Робота на лекції	1
		СРС	7	Підготовка до занять	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до семінарського заняття. Пошук, підбір та огляд літературних джерел та нормативних актів на задану тематику	Перевірка ДЗ	–

Закінчення табл. 12.1

1	2	3	4		5	6	
Здатність до проведення реструктуризації господарюючого суб'єкта, що функціонує у стані кризи	16	Ауд.	2	Практичне заняття	Поточна контрольна робота	Поточна КР	6
			2	Лабораторне заняття	Побудова фінансової звітності підприємств, що реорганізують, та за умови залучення зовнішніх джерел фінансування, у середовищі MS Excel	Складання та захист звіту з лабораторної роботи	3
		СРС	6	Підготовка до занять	Підготовка до лабораторного заняття	Перевірка готовності до лабораторних занять	1
	17	СРС	6	Підготовка до занять	Повторення матеріалів змістовних модулів		–
Усього годин		150	Загальна максимальна кількість балів із навчальної дисципліни			100	
з них							
<i>аудиторні:</i>		40	<i>27 %</i>	<i>поточний контроль:</i>		60	
<i>самостійна робота:</i>		110	<i>73 %</i>	<i>підсумковий контроль:</i>		40	

Розподіл балів у межах тем змістових модулів наведено в табл. 12.2.

Таблиця 12.2

Розподіл балів за темами

Поточне тестування та самостійна робота											Іспит	Сума
Змістовий модуль 1						Змістовий модуль 2					40	100
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11		
0,5	0,5	12,5	0,5	5	11	1	13	5	4,5	6,5		
60												

Примітка. T1, T2 ... T11 – теми змістових модулів.

Максимальну кількість балів, яку може накопичити студент протягом тижня за формами та методами навчання, наведено в табл. 12.3.

Розподіл балів за тижнями

Теми змістового модуля			Лекційні заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Експрес-опитування	Усього
Змістовий модуль 1 Антикризова фінансова діагностика	Тема 1	1 тиждень	0,5	–	–	1	1,5
	Тема 2	1 – 2 тижні	0,5	–	3	–	3,5
	Тема 3	3 – 4 тижні	0,5	–	–	1	1,5
	Тема 4	4 тиждень	0,5	4	3	–	7,5
	Тема 5	5 – 6 тижні	1	–	3	1	5
	Тема 6	7 – 8 тижні	1	6	3	1	11
Змістовий модуль 2 Управління фінансовою санацією підприємства	Тема 7	9 – 10 тижні	1	–	3	1	5
	Тема 8	11 – 12 тижні	1	4	3	1	9
	Тема 9	13 – 14 тижні	1	–	3	1	5
	Тема 10	15 – 16 тижні	0,5	–	3	–	3,5
	Тема 11	16 – 17 тижні	0,5	6	–	1	7,5
Усього			8	20	24	8	60

Підсумкову оцінку з навчальної дисципліни визначають відповідно до Тимчасового положення "Про порядок оцінювання результатів навчання студентів за накопичувальною бально-рейтинговою системою" ХНЕУ ім. С. Кузнеця (табл. 12.4).

Таблиця 12.4

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82 – 89	B	добре	
74 – 81	C		
64 – 73	D	задовільно	
60 – 63	E		
35 – 59	FX	незадовільно	не зараховано
1 – 34	F		

Оцінки за цією шкалою заносять до відомостей обліку успішності, індивідуального навчального плану студента та іншої академічної документації.

13. Рекомендована література

13.1. Основна

1. Боронос В. Г. Управління фінансовою санацією підприємств : навч. посіб. / В. Г. Боронос, І. Й. Плікус, І. М. Кобушко. – Суми : Вид-во СумДУ, 2010. – 437 с.
2. Бланк И. А. Антикризисное финансовое управление предприятием / И. А. Бланк. – Киев : Эльга, Ника-Центр, 2006. – 672 с.
3. Онисько С. М. Фінансова санація і банкрутство підприємств : підручник / С. М. Онисько. – 2-ге вид., випр. і допов. – Львів : Магнолія 2006, 2008. – 268 с.
4. Радзивілюк В. В. Судова процедура санації : навч. посіб. / В. В. Радзивілюк. – Київ : Атака, 2005. – 116 с.
5. Терещенко О. О. Управління фінансовою санацією підприємств : підручник / О. О. Терещенко. – Київ : КНЕУ, 2006. – 552 с.
6. Управління фінансовою санацією підприємства : підручник / Т. А. Говорушко, І. В. Дем'яненко, К. В. Багацька [та ін.] ; за заг. ред. Т. А. Говорушко. – Київ : Центр учбової літератури, 2013. – 400 с.

13.2. Додаткова

7. Аистова М. Д. Реструктуризация предприятий: вопросы управления. Стратегии, координация структурных параметров, снижение сопротивления преобразованиям / М. Д. Аистова. – Москва : Альпина Паблшер, 2002. – 287 с.
8. Баринов В. А. Антикризисное управление / В. А. Баринов. – Москва : ИД "ФБК-ПРЕСС", 2002. – 364 с.
9. Бланк И. А. Финансовый менеджмент : учебный курс / И. А. Бланк. – 2-е изд., перераб. и доп. – Киев : Эльга, Ника-Центр, 2004. – 656 с.
10. Бригхэм Ю. Финансовый менеджмент. Экспресс-курс / Ю. Бригхэм, Дж. Хьюстон ; пер. с англ. – 4-е изд. – Санкт-Петербург : Питер, 2007. – 544 с.
11. Бураковський І. В. Глобальна фінансова криза: уроки для світу та України / І. В. Бураковський, О. Плотніков. – Харків : Фоліо, 2009. – 299 с.
12. Гайдуков С. В. Модель відновлення платоспроможності підприємств / С. В. Гайдуков. – Харків : Екограф, 2004. – 36 с.

13. Колисник М. Финансы. Стратегии, с которыми побеждают / М. Колисник. – Киев : ИД "Максимум", 2006. – 332 с.
14. Крутик А. Б. Антикризисный менеджмент / А. Б. Крутик, А. И. Муравьев. – Санкт-Петербург : Питер, 2001. – 432 с.
15. Лігоненко Л. О. Антикризове управління підприємством: теоретико-методологічні засади та практичний інструментарій / Л. О. Лігоненко. – Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2001. – 580 с.
16. Механизмы и модели управления кризисными ситуациями : монография / под ред. Т. С. Клебановой. – Харьков : ИД "ИНЖЭК", 2007. – 200 с.
17. Пономаренко В. С. Механізм санаційного управління підприємством: засади формування та моделі реалізації : монографія / В. С. Пономаренко, О. В. Раєвнєва, С. О. Степурина. – Харків : ВД "ИНЖЕК", 2009. – 304 с.
18. Раєвнєва О. В. Санаційна стратегія промислового підприємства: механізм формування та моделі реалізації : монографія / О. В. Раєвнєва, М. М. Берест. – Харків : ВД "ИНЖЕК", 2012. – 344 с.
19. Терещенко О. О. Антикризове фінансове управління на підприємстві : монографія / О. О. Терещенко. – 2-ге вид., без змін – Київ : КНЕУ, 2006. – 268 с.

13.3. Інформаційні ресурси

20. Банкротство и ликвидация предприятий [Електронний ресурс] // ЛігаБізнесІнформ. Українська мережа ділової інформації. – Режим доступу : [http:// search.ligazakon.ua/search/business/bankrupt](http://search.ligazakon.ua/search/business/bankrupt).
21. Методичні рекомендації по виявленню ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій по приховуванню банкрутства, фіктивного банкрутства або доведення до банкрутства [Електронний ресурс] : наказ Міністерства економіки України № 14 від 19.01.2006 р. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.
22. Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації, затверджені наказом Міністерства фінансів України та Фонду державного майна України від 26.01.2001 р. № 49/121 і зареєстровані в Міністерстві юстиції України від 08.02.2001 р. за № 121/5312 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.
23. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом [Електронний ресурс] : Закон України № 2343-ХІІ від

14.05.1992 р. зі змінами та доповненнями // Законодавство України. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.

24. Сайт Державного комітету статистики України. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua.

25. Сайт Міністерства економіки України. – Режим доступу : www.me.gov.ua.

26. Сайт Міністерства фінансів України. – Режим доступу : www.minfin.gov.ua.

27. Сайт Національного банку України. – Режим доступу : www.bank.gov.ua.

28. Система розкриття інформації на фондовому ринку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.smida.gov.ua.

13.4. Методичне забезпечення

29. Методичні рекомендації до виконання практичних робіт з навчальної дисципліни "Управління фінансовою санацією підприємства" для студентів спеціальності 8.03050801 "Фінанси і кредит" усіх форм навчання / уклад. М. М. Берест. – Харків : Вид. ХНЕУ, 2014. – 45 с.

30. Методичні рекомендації до виконання практичних робіт з навчальної дисципліни "Фінансовий менеджмент" для студентів спеціальності 8.03050801 "Фінанси і кредит" усіх форм навчання / уклад. І. В. Журавльова, М. М. Берест, О. П. Полтініна. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. – 76 с.

31. Робоча програма навчальної дисципліни "Антикризова фінансова діагностика" для студ. спец. 8.03050801 "Фінанси і кредит" денної форми навчання [Електронний ресурс] / уклад. П. В. Проноза, О. П. Полтініна ; Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця. – Електронний аналог друкованого видання (694 КБ). – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015. – 49 с. – Режим доступу : <http://www.repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/10411>.

32. Робоча програма навчальної дисципліни "Управління фінансовою санацією" для студентів спеціальності 8.03050801 "Фінанси і кредит" усіх форм навчання [Електронний ресурс] / уклад. М. М. Берест ; Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця. – Електронний аналог друкованого видання (656 КБ). – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. – Режим доступу : <http://www.repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/14284>.

Додатки

Додаток А

Таблиця А.1

Структура складових професійних компетентностей з навчальної дисципліни "Управління фінансовою санацією та антикризова фінансова діагностика" за Національною рамкою кваліфікацій України

52

Складові компетентностей, які формують у межах теми	Мінімальний досвід	Знання	Уміння	Комунікації	Автономність і відповідальність
1	2	3	4	5	6
Тема 1. Предмет, об'єкт і завдання антикризової фінансової діагностики					
Визначати об'єкт та завдання антикризової фінансової діагностики	Сутність поняття фінансова криза, антикризова діагностика. Визначення особливостей та завдань антикризової фінансової діагностики	Знання предмета, об'єкта та завдань антикризової фінансової діагностики, основних виявів фінансової кризи в умовах стрімких змін зовнішнього середовища	Визначати напрями та завдання антикризової фінансової діагностики	Ефективно формувати та презентувати базові завдання антикризової фінансової діагностики	Відповідальність за точну ідентифікацію об'єктів антикризової фінансової діагностики та чинників, що спричиняють кризу
Тема 2. Теорія зародження й розвитку кризових процесів у світовій економіці					
Формувати напрями ранньої діагностики кризових процесів у світовій економіці	Основні принципи циклічного розвитку економіки. Основні етапи та стадії розвитку кризи	Знання технології ранньої діагностики кризових процесів у світовій економіці	Здійснювати підбір та оброблення інформації про стан економіки із метою раннього виявлення ознак кризи, зокрема у фінансовій сфері. Розробляти заходи швидкого реагування на діагностовані загрози та ознаки кризових процесів	Презентувати результати діагностики кризових процесів у світовій економіці	Відповідальність за точність і об'єктивність визначення ознак кризових процесів у світовій економіці

1	2	3	4	5	6
Тема 3. Методи діагностики стану реального сектору економіки країни					
Здійснювати обґрунтований вибір оптимальних методів діагностики стану реального сектору економіки країни	Загальна характеристика формалізованих та неформалізованих методів діагностики стану реального сектору економіки країни	Знання провідних методів та інструментів діагностики кризових явищ реального сектору економіки	Здійснювати вибір оптимального набору методів для ранньої діагностики виявів кризових явищ у реальному секторі економіки (зокрема, у найважливіших галузях промисловості). Розробляти економіко-математичні моделі для діагностики стану реального сектору економіки	Презентувати результати проведеної діагностики стану реального сектору економіки країни	Самостійно ухвалювати ефективні рішення та відповідати за коректність і адекватність застосованих методів
Тема 4. Поняття "дисбаланс", "диспропорція" і "пузир" в економіці та класифікація їхніх видів					
Визначати схильність економіки до появи "дисбалансів", "диспропорцій" та "пузирів"	Загальне уявлення про нерівномірність розвитку економіки та виникнення пузирів різної природи	Знання сутності понять "дисбаланс", "диспропорція" та "пузир". Знання класифікаційних ознак і видів дисбалансів та диспропорцій	Здійснювати обґрунтовану ідентифікацію "дисбалансів", "диспропорцій" та "пузирів" в економіці. Визначати їхні види та розробляти заходи щодо усунення негативного їхнього впливу на економіку держави	Ефективно формувати заходи виявлення та запобігання розвитку "дисбалансів", "диспропорцій" і "пузирів"	Відповідати за надійність і точність результатів ідентифікації "дисбалансів", "диспропорцій" і "пузирів" в економіці

1	2	3	4	5	6
Тема 5. Побудова системи раннього розпізнавання зародження й розвитку патологічних кризових процесів у реальному секторі економіки країни					
Визначати індикатори розпізнавання зародження й розвитку патологічних кризових процесів у реальному секторі економіки країни	Основні принципи циклічного розвитку економіки. Базові характеристики кризових процесів на макrorівні	Знання сутності кризи та ознак патологічних кризових процесів у реальному секторі економіки країни	Визначати узагальнені показники розпізнавання зародження і розвитку патологічних кризових процесів у реальному секторі економіки країни. Здійснювати ретроспективний аналіз та прогнозування патологічних кризових процесів в економіці	Презентувати результати аналізу та прогнозування розвитку патологічних кризових процесів в економіці	Відповідальність за точність і коректність результатів
Тема 6. Моделювання сценаріїв розвитку патологічних кризових процесів					
Розробляти імітаційні сценарії розвитку патологічних кризових процесів	Сутність імітаційного моделювання. Основи антикризової діагностики	Знання базових принципів, інструментів та підходів до імітаційного моделювання сценаріїв розвитку патологічних кризових процесів	Розробляти заходи зниження негативного впливу кризових явищ на реальний сектор економіки	Презентувати результати побудови імітаційної моделі розвитку патологічних кризових процесів	Ухвалювати рішення на основі моделювання сценаріїв розвитку патологічних кризових процесів
Тема 7. Фінансова санація підприємства, її економічний зміст та порядок проведення					
Здатність діагностувати причини виникнення фінансової кризи на підприємстві	Фінанси, фінансовий менеджмент	Знання сутності та змісту поняття "фінансова санація підприємства", її класифікаційних аспектів, поняття "фінансова криза", розуміння причинно-наслідкових зв'язків виникнення фінансових криз на мікро- та макrorівнях	Розуміти та визначати фактори, що призвели до виникнення кризових явищ на різних суб'єктах господарювання	Формувати та презентувати заходи з подолання кризових явищ на підприємстві	Відповідальність за ефективність запропонованих заходів із подолання кризових явищ

1	2	3	4	5	6
Тема 8. Санаційний контролінг та аудит					
Здатність ухвалювати рішення щодо доцільності проведення фінансової санації підприємства	Фінанси підприємств, фінансовий аналіз	Знання сутності контролінгу та особливостей застосування інструментарію контролінгу для діагностики кризових явищ та здійснення санаційних заходів на підприємствах	Уміння формувати інформаційне забезпечення контролінгу, визначати стратегічний напрям санації, уміння розуміти та використовувати методи контролінгу, розрахунок імовірності банкрутства з використанням моделей прогнозування	Презентувати зміст контролінгових заходів, методів, інструментарію для діагностики ймовірності банкрутства та визначення перспектив проведення санації	Відповідальність за об'єктивність та доцільність застосування контролінгових заходів та інструментарію у процесі проведення санації
Тема 9. Санація балансу					
Здатність приймати рішення щодо доцільності проведення фінансової санації	Фінанси підприємств, фінансова діяльність суб'єктів господарювання	Розуміння змісту та сутності поняття "санація балансу"	Уміння проводити санацію балансу підприємства	Презентувати результати проведення санації балансу	Відповідальність за об'єктивність та ефективність запропонованого плану санації балансу
Тема 10. Реструктуризація підприємства					
Здатність до проведення реструктуризації суб'єкта, господарювання, що функціонує у стані кризи	Фінансова діяльність суб'єктів господарювання	Розуміння змісту та видів реструктуризаційних процесів на підприємстві	Уміння вибирати форми реструктуризації, скласти передавальний та розподільний баланси	Обґрунтовано надавати рекомендації, щодо форм реструктуризації підприємства, презентувати передавальний та розподільний баланси	Відповідальність за вибір оптимальної форми реструктуризації підприємства
Тема 11. Економіко-правові аспекти санації, банкрутства та ліквідації підприємства					
Здатність до складання плану санації та інших документів у процесі її проведення	Господарське право, фінанси підприємств	Знання законодавчої бази із проведення санації	Уміння визначати передумови фіктивного та навмисного банкрутства, використовувати законодавчу базу щодо банкрутства в процесі санації підприємства	Презентувати результати використання законодавчої бази для проведення процедури санації чи банкрутства підприємства	Відповідальність за коректне застосування норм санаційного права

Зміст

Вступ.....	3
1. Опис навчальної дисципліни	4
2. Мета та завдання навчальної дисципліни	4
3. Програма навчальної дисципліни	9
4. Структура навчальної дисципліни.....	17
5. Теми та плани семінарських занять.....	18
6. Плани практичних занять	20
6.1. Приклади типових практичних завдань за темами.....	21
7. Теми лабораторних занять.....	23
7.1. Приклади типових лабораторних завдань за темами.....	24
8. Самостійна робота студентів	26
8.1. Контрольні запитання для самодіагностики	28
9. Індивідуально-консультативна робота	34
10. Методи навчання	34
11. Методи контролю	36
12. Розподіл балів, які отримують студенти	43
13. Рекомендована література.....	49
13.1. Основна	49
13.2. Додаткова	49
13.3. Інформаційні ресурси.....	50
13.4. Методичне забезпечення	51
Додатки.....	52

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ САНАЦІЄЮ ТА АНТИКРИЗОВА ФІНАНСОВА ДІАГНОСТИКА

**Робоча програма
для студентів спеціальності 072 "Фінанси,
банківська справа та страхування"
другого (магістерського) рівня**

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Укладачі: **Берест** Марина Миколаївна
Полтініна Ольга Павлівна

Відповідальний за видання *І. В. Журавльова*

Редактор *О. Г. Доценко*

Коректор *Н. В. Грінченко*

План 2018 р. Поз. № 48 ЕВ. Обсяг 57 с.

Видавець і виготовлювач – ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 61166, м. Харків, просп. Науки, 9-А

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру

ДК № 4853 від 20.02.2015 р.